Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера дениз ● ШОАТТА, 22 октябрь, 1977 шу. ● № 127 (5794). ● Мах 2 кеп.

Юбилейни вахта толаме чакхъяккха!

ДІайхача моаршало декхар тІадожаду

Районерча боахамий къахьегамхоша Октябра юбилейга бахара еча кийчонах лаьца шийга хьаьтача, юрта боахама районни производственни управлене начальника Цечоев Салмана дувц:

МагІалбикерча юрта боахама болхлой ІалаІмате чІоагІа деглаш гІоздакхаш КПСС ЦК Генеральни секретаря, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъостa Л. И. Брежнева республика къахьегамхой цІерагІа дайтача дІайхача моаршало. Совхозий коллективаш лаьрхІача бехктехамаца кийчщу я Октябра 60 шу дуза исторически ди дезде. Ялаташ кхеддераша лоархІаме хьокхамаш дахьад дуккъа-лаьрхІадаьча доакъошка. Хьалхара аргІа кхоачашьеш Даьхенна дІаденнад 10693 тонни ялат, планагІа 9900 эзар тонн йоагІача, тха делад 152,3 тонни, заданегІа 177 тонн йоагІача, фуаш доакъара шера план 114 процент кхоачашьяь.

ДІахо я ялат планал совгІа дІалуш да боахамаш. Новкъоста Л. И. Брежнева дайтача моаршала а, коммунистически партеи вай правительстван советски наьха веча йоахонна а кхоачашдеш вайга гІулакх а дожо луш, районе юрта боахама къахьегамхоша лаьрхІад Даьхена дІалу ялат 11 эзар тонн йоагІача кхоачаде.

Планал совгІа 400 центнер а Йоалаш, 20 декабрь тІакхачалехьа пачхалкъахенна дІадургІа укх шера чотах 2840 тонн шура.

Сийлахь - боккхача Октябра цІерагІа толамаш доах М. Горьке цІерагІа, «Советский», «Луч», Г. Ахриева цІерагІа совхозий коллективаша. Районе а республике а цІи хеза ба дуккха болх хьалхаьлатташ. Царех ба: воккхагІвола жа Іу М. Бахмадов — Социалистически Къахьегама Турпал, доярка А. Картоева, механизатораш Р. Алероев, С. Батыжев, М. Кузьминов, кхыбараш.

— Новкъоста Л. И. Брежнева коталонаш даькъа бувцаш вай республикерча къахьегамхошка дайта а моаршала жоп луш а, хІаьта иштта СССР керда Конституце хьинар айдалийта а йоІла тха совхоза коллектив, — йоах тхона къахьегама деш, «Назрановский» совхоза чергІата агронома ГАЗДИЕВ АХЬМАДА, — Октябра юбилейга тІакхочачча денга 300 тонн дула пачхалкъахенна дІаденна ала лаьрхІад (шера план — 297 тонн), шура дІалургІа 1350 тонн, планагІа 1350 тонн йоаха, хІаьта уйс бетта планах кхоачашъеш, дІаденнад, 250 тонн дулхи (планал 10 тонн совгІа), 1149 тонн шурев, планагІа 1105 тонн йоагІача.

Сийлахь дийна хьалхарча вахтс дикагІа толамаш долаш хьайоагІа Няьсар-Кертерча отделенешурий-товарни ферма (отделене управляющи — Р. Абадиев, ферма бригадир А. Лолохоев). Цу коллективо иштта тІоьхьа 1977 шера дола социалистически декхараш кхоачашдеш дІахъелхаь.

Совхоза ялаташ кхеддараш ваьки дІадоаллад 2760 тонна ка бола ялат, планагІа 2380 тонн йолча; хІана сихбенна къахьегамхой хІаьта ба уж. Кхоачашергья из ялат Даьхента дехкара план а. Деррига а пачхалкъахенна дІадала лаьрхІад 5550 тонн ялат — 170 тонн планал совгІа.

Дика хьийбаш шекара свеклаш. ПланагІа 6500 тонн йоагІача ужо йоххаргІа 7500 тонн, е 1000 тонн планал совгІа.

Д. ХАКИМОВ.

Гуйрено сихду

(ЮРТБОАХАМА ОБЗОР)

Іалама халача хьалаІке балхаш деш ба хІанз юрташкара механизатораш. Лоа а увш делхача догІана хьалхашка уттаю цаьна уж халонаш. Цудуха геттара деза да кхашка балхаш дераштта дийкха дена хІара сахьат.

1977 шера 17 октябрга кхоачаш Статуправлене кхьачача хоамех республике чуйица яьннад 25,2 эзар гектар ялата лаьрхІа хьажкІаш, вешта аьлча чуэа езарех 73 процент. Шолларга хьажкІаш чуденна Ачхой-Мартановски, Наурски, Шелковской районий дерригIа боахамаш. ДІадахача кІиргагІа 3 эзар гектара тІара мара хьажкІаш чуэа вІашъяаргьяла. ХІанз республике чуэа езаш йисай 9 эзар гектар хьажкІаш. ХьажкІаш чуэдара балхаш геттара тІехьдисад Назрановски, Сунженски районашка. Сунженски районе чуийна яьнна хьажкІаш аьнаш мара яц, хІаьта Назрановски районе — 26 процент. Ала деза цу районашка хьажкІаш чуэа йолаь цхьа бутт гаргга ха йола.

Ухх шера республикерча хьажкІаш леладераша денна доъал 10 эзар тонн уж ялхаш. Таханарра денга яьхараш 75 эзар тонн я.

Денна дош кхоачадара дикка деша юкъелдьхар Грозненски районе. Задани 105 процент кхоачаш а еш, цар пачхалкъахенна дІаелар 15,3 эзар тонн хьажкІаш. ХІаьта Наурски районе уж дІаелар 4,6 эзар тонн. Задани 1,8 тІех кхоачашде по. ХьажкІаш кхоачаш дийна тІехьхьоачча ийр Надтеречни районе боахамаша а.

Юкъера лаьрхІача хІара гектар тІара йоал 30 центнер хьажкІаш. ДІадахача шераш нийсачча дикка дуккъагІа я уж. Чуийца доалаш латт республике кхеддь дугга. ХІаьзле из чуйицаш 6,6 эзар гектара тІара. Гударменски районе уж хІанз а чуэа деза да 900 гектара тІара. Задани 28 эзар тонн йолча дуга чуийца даьнад 23,6 эзар тонн.

Ударни вахта дІахоъаш ба республикерча шекара свеклаш леладераш а. Мерза овлаш гулдара план 49 процент кхоачаш а еш свекла чуийцаш 4,4 эзар гектара тІара. Къаьстта дика балхаш деш ба Шелковски, МалгІабика районашка.

Бакъда, шекара свеклаш дуккъагІа лелаеча Шалински районе уж 40 процент мара чуийца яьннад. Геттара дика хьийкъай из маькала культура Шалински, Гудермесски, Наурски, Веденски, Ножай-Юртовски районашка.

Республика колхозашкеи совхозашкеи сихдаь деш да гуракьа дІадувш дола ялаташ дера балхаш. Уж дІаде деза ха чакхъелаш латт. Дале а, хІанзале уж дІадийна дьинадаш 91 эзар гектар тІара мара, вешта аьлча 50 процент. Кхычарел тІех балхаш цу ялаташ дІадийна Гудермесски, МагІалбика, Наурски, Веденски, Ножай-Юртовски районашка.

ВІалла ла йиш йоацаш тайпара цу гІулакха леладеш йола Сунженски, Ачхой-Мартановски, Шалински, Шелковской районий боахамаша.

ВІаьстий дІадоьча культурашта лаьрхІа зяьб ахара задани 35 процент мара кхоачашьяьнац. Зяьб ахар лаьрхІачул тІехь кІезигагІа да Надтеречни, Наурски, Сунженски, Шелковской районашка зяьб аха къасталдаь а мара 48 эзар гектар.

Кхета ахар бахь деш ахка тІехь яьккхача Ачхой-Мартановски Шалински районашка. Бакъда Грозненски, Назрановски, Надтеречни, Наурски, Сунженски, Шелковской районашка зяьб ахаш къасталдаьча дахьа мара латташ.

Къаста тІакхоачаш да вай мехка Сийлахь-боккхача Октябрга 60 шу дизара деддергола цхьа ди. Вай республикерча юртбоахамаш болхлой декхар да цу ди тІакхачале арэнашкара керттера балхаш чакхдаха. Цу гІулакха деце да дисача денош беце тІехьхьараш, хьинаре къахьегаш, техникаш-бизза найча эцар.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара накъайоачча «Ингушский» комсий совхоза коллективо керд-корда толамаш доах.

Октябра юбилейна бахь накъаболача гІара накъабаха кийчбенача совхоза кхашка къахьегама болх дика бахь. ИттагІача пятилетка хьалхара шу — из дар совхозо керда лостам — комсаш леларе болх дІаболабьш тракторно-полеводчески бригадех механизировани отрядаш хьаь шу. Хьалхарча шера чала дар къахьегамаш аккордно-премиальни мах тела системага а Йолаш йола отрядаш балхагІйохка. Дуккъаза отрядашта а ухаш механизаторащ дІакхетабь бийзар бригадиручл дикагІа отрядия система хиларах. Из бакъ хиларах механизаторий боъкнца да тайшар шу чакхдолаш, шоашта премиальни ахчаш ядаьча хана.

Совхозе механизировани отрядаш вІашагІйохкарах дика аьттув бола хьалаш хииад доал ю цеховой структура юкъейолаяра. Цу дергигача хувцамаша чІоагІа новкъостал даьд лаьттадара йоала продукции алсамъякхара.

1976 шера механизировани ши отряд вІашагІбьеллар. Хьалхарча шераш олыт йолаш долча оаха, болх вІашиттехь йолаш бе. Механизаторий доалахь ханна кхоачамбоахараш теркал а деш, 1977 шера оррига бригадаш отрядаш системагІа тІе яхар.

ИттагІача пятилетка кхаь шера план шии шера кхоачашйолаш ялат доккхара. Шии шера баьхенна ялат дІадаьра 8468 тонн ялат — из да кхаь шера планагІа доагІар миссел. ХІанз ялатнйна лаьрхІа хьажкІаш дІалелаш ялат пачхалкъахенна.

Отрядни система бригадници толамаш я юкъерча звенот йоли кулгалду персонал кІезигбеи, кхашка къахьегараш производства технологаштa

● ● ●

КОМПЛЕКСАГІА ДУ БАЛХАШ

гарга бохийташ хиларах къахьегамах луш бола мах бухсоцаш цунах хьахиннача, вешта аьлча хьаьккхача продукце дикалах тийша болга а ховш, балха дикагІа духхалан тІахьожам доаттаберан отряда механизатораш шоаш хиларах.

Пайда дикагІа ялат хилар баьхол долаш бригадин система йолча хана леладьрел цийсса кхьа кІезигиеланаш тракторани кхыйола юртбоахама техникех.

Комплексагіа ду кхашкара балхаш «Ингушский» совхоза механизатораш. Октябрь юбилейна хьалхара вахте шеррга социалистически ях а йоархарь ше-ше чоалхахе моттиг яккха гІерташ ба механизированни отрядаш.

«Комбайн болх ба йоалланчех — пух кхай тІа даккха!» яхача принципах вІашагІбеллаб болх Коригов Султана кулгалдеча 2-ча мехотрядо. СихьаьхьажкІаш чуэдаш а цуи кхо агрегата: Гандалоев Мусайн, Коригов Іийсайн, Налгиев Мусайн. Чуэда ездача 150 гектарах хьакъ хьажкІаш яьннад 115 гектар. Укх деношка йоалаш хана ялаш тІа доаьнна хургбар из болх. ХІара гектара тІара 33 центнер фуъалъяька хьажкІаш чуэхь механизатораша планагІа 26 центнер йоагІача.

«Малгобекнефть» НГДУ болхлошеи юрташкарча школай дешархошеи новкъостал ду комбайнашта тІехьа хьажкІаш гулъеш.

Ялат чуийца доалдаьча ноахараш тІехьадола тракторий болх ба уж. Из болх бу механизатораша Коригов Ахьмадер, вежарша КелигоагІар Мусаси Махьмадек. Цхьакха ди дІадодаш цар нормаш тІехкхоачаш еш да.

КхоалагІйола процесс — гуракьа дув ялат дІадулга я. Дикагіа новкъостал ду дІадера чІоагІа шайтар хьувъара тохаш ялат кхедераш. Изь агрегат я кхай тІа болх бе. Механизатораш Нашхоев Адама, Коригов Башира, Мержоев Махьмада, Фаргиев Махьмадгире цаІ-ахшиъ гаргга норма йоахк. кІа дІахьокх. Сейша кхокхеклошкан Исраилова Хьамиля, Цечоева Насаплан, кІа чудекхаш йола Гандалоев Къарше. Таханарча денга 1000 гектар совгІа ялат дІадийнад отряда коллективо. Деррига дІаде дезар 1300 гектар да.

СУРТАШ ТІА: хьажкІаш чуэдаш я Гандалоев Мусай комбайнови агрегат. Хьалхарча планк Мусай (аьттехьа) совхоза кертера экономист Додов Абоязидгн; кертера кхьекьекр Келигоаг Іар Мусаси Махьмадек тракторист оахам деча.

И. ПЛИЕВА сурташ.

продукция яккхара кхьча хьохамашта а планаш кхоачашъеш совхоза коллективо.

Шаккха а ца дахьача тайпара, доккхий толамаш дахьад механизатораша доакъарш кийчдоча: планагІа 1320 тонн йолла сенаж хинна 2350 тонн еллай, 1130 тонн йолла сенаж хинна силос — 15000 тонн, планагІа 790 тонн гулье дьрхІа хинна йол 1450 тонн аргІаш а кхьай Іа доаттаьй, ча — 2800 тонна метел 4100 тонн.

Цу дергигача хІамаша дика аьттув боаккхарба доахан дІа Іангара дахарап хьайбай продукци алсамъякхаран.

Болх дика барца белгальтьна мехотрядаш я тха, масала, М. М. Коттоев начальник вола 1-гіа яри С. Б. Коригов начальника вола 2-гІа яри. Коригов Султана кулгалдеча 2-ча мехотрядо хІара гектара тІера ялат ахкарех 21,3 центнер ялат. ХІаьта 1 шера ялат хІанз я алат 1978 шерарча хьувкъама гуракьа дув ялаташ дІадуш я а.

Лантташарен хьайбашкарой

Къаьстта чІоагІа белгальтьна болх баьб М. М. Коттоев начальник волча 1-ча мехотрядо. Кхан гуннаш долча моттига даде а, укх шерара хьоттама хьалаш жан дале а, юртбоахама культурай хьувкъам тІаьккха мехкаш бахь из отряда. Совхозе эттара лакхара хьувкъаш: гуракьа дийнача ялатий хІара гектара тІара цу яькхай 22,4 центнер ялат, моша доакъарга 150 центнер моттел 350 центнер, сенажа лаьрхІа буц — 100 центнера меттел 270 центнер. План тІехьхоачашъяь кхьча хьохамашта а.

М. М. Коттоев начальник волча мехотряде хІара сахьатеха аванс а луш къахьегамах аккордно-премиальни мах тела система я. Из керда я кхьча отрядашкарчуйна нийсанча.

Къахьегамах луш бола мах бухсоацаш цунах хьахиннач тайша болга а ховш, механизатораша цІенхаштта уйла тІахьойт продукци дикагІа а кхагІел яхара.

А. ДОДОВ, «Ингушский» комсий совхоза керттера экономист.

КОЛХОЗХОША КХОАЧАШЪЯЬЙ ШЕРА ПЛАНАШ

Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революце хинна 60 шу дузача денна толамаш накъабоаккхаш хьалхабоагІа Шелковской районе боахамаш хьаьрках шера план ахча кхоачашдоахараш болхлой. ХІараш хьалха баха цхьа лаьрхІача шу дІаьхабаьччча тІехьа Шелковской районе «Красный пахарь» цІерагІа колхоза хьайбаш леладераш. ХІаьта дега боккха тоам беш дола хьоккамаш а гойт. Из хьаьхок нйс бетта баьча балха итогашка а. Иштта, пачхалкъахенга дулх доакъа кхаь шера план 102 процент, шура 114 процент, тха доххара 104 процент кхоачашйина цар. Цул совгІа цу юкъа декха дулх соцаш цир шаьттара баьча шу — 37 процент, тха — 4 процент дуккъагІа.

Къаьстта хьинаре къахьегаш ухх шера колхоза жа леладераша. Районе ухх шера яьрхача яьххех ба уж. План 100 йолаш бІаь жийна тІехьара 117,3 Іаьхар хьаьккъаста а беш, планал совгІа дулх дуккха хІама да ишаш 1 килограмм совгІа доакъа уж, хІара устагІа тІера 6,8 килограмм тха даьккхар.

Жа леладаро хІара шера боккха пайда бу колхоза. Ийсалагіа пятилетке хьалхадаьча шерашта хІаьтta хиннача шоза дуккъагІа а болаш, цхьа миллионни 120 эзар сом пайда хилар колхозо жа леладарах ухх шера. Духхаьлла кхе а деш кхьча балха доххарах хилар колхоза укх шера дерригагІа 260 эзар сом пайда. Уж толамаш дахарах районни райисполкомерча кара тела Ше шегт баьрхах а луш района кхьинх Сийлен улгаш тІа яьккхар боахама жа леладерий коллектив.

Колхоза бергнгача хьайбаш леладераштта йоккха дегІа гІоле йоах хилар цар новкъостал Магомедов Али Алиевича районна жа леладераш юкъе хьалхара моттиг яккхар. Районе а республике а цІи хеза жа леладераш тІехьабоцар из.

Шера план 103 йолаш йоал Али Алиевича хьакъоастадир ухх шера хІара бІаь жийна тІехьа 151,1 Іаьхар. Уж хилар Социалистически Къахьегама Турпала Н. А. Эсмухамбетова хьаьна цар хьаьна кхедаь хиначарч а дуккагІа. Цу тайпара Іаьхараш тІехьара района керда рекорд оттайир Али Алиевича.

Уж толамаш дахарах Н. А. Эсмухамбетова цІерагІа йола района дикагІбола жа Іуштa лугу призы, КПСС райкомеи, райисполкомеи, ВЛКСМ райкомеи Сийлен грамота цар Магомедови. Цун сурт района Сийлен улгаш тІа хІоттадаь. Улгуз хьалтеха да цу колхоза жа Іуй; хІара совгІа тІера дахьар хІара жийна тІехьа 140,1 Іаьхар хкебаьча Ахмедов Гаспула, 136 хьакъоастабаьча Байрамбаев Абдуллаха, 135,2 Іаьхар хкебаьча Ваганов Юнуса сурташ а. Цул совгІа колхоза 72 бригадех 30-на «Коммунистически къахьегама ударник» яха цІи елар.

ХІача районе эггара дуккагІа — 9,8 килограмм тха даьккхача Сулейманов Махьмада. Ухх шера цо хІара бІаь жийна тІехьара 140,1 Іаьхар хьаьккъастабаьча Отепов Батыргирея, 140,2 кхебаьча Ахмедов Гаспулай, 136 хьакъоастабаьча Байрамбаев Абдуллаха, 135,2 Іаьхар кхебаьча Ваганов Юнуса сурташ а. Цул совгІа колхоза 72 бригадех 30-на «Коммунистически къахьегама ударник» яха цІи елар.

Шура яккхаран из пачхалкъахенга йоахаран хьайбаш лелаюрa жачча яхе нйс бетта итогех цхьаьнга моттиг яккхараш. Сийлен улга тІа а йоаккхаш хІаьта КПСС райкомеи райисполкомеи вай хьайбаш лелаюрa цар ехьел кара цу Ше баьрхах а луш Ше колхоза шуриштоаран ферма коллектива а. Из толам боаккхаш хьинаре къахьегаш Сийлен улга тІа да доярка Зинас, Закриева Лейлас, Іаьсий лелаеча Тажиева Аделиас. Цар суртащ хІанз района Сийлен улга тІа да. ПланагІа шера 2550 килограмм шура яьккхаш езаш хиннача 20 октябрь тІакхоачаш Зинас — 2700, Лейлас — 2635 килограмм шура яьккхар хІара кхоабача ІаттагІа. Уж сийна болха доярка ударника. Пайда доаккхаш болча а, иштта хьайбаш доаккхаш болха моттиг цу хьайбаш хьайбаш дахьар. Иштта, керда.

Конституце проект ювца йоалаьча хана, шоай торонаш а лаьрхІа, цар дош денадар укх шера планагІа йоаккхаш йола эза 1320 тонн шура 7 ноябрь тІакхачале. Из шура 17 октябрь тІакхочаш еха а хьаьхар.

КарагІдаьланачох кхоачамба Іе дага бац колхоза хьайбаш леладераш. Республика дикагІа хьайбаш хьаьбалхоша дахьа кара лела жоп луш цар шоаш кхоачашьяьккха шера дІахо продукци йоахка тІадоагІача пятилетка план дІахь шерен хІаьта иттагІа пятилетка план шерен хІаьта.

Хьайбаш Іангара дахара тІатеІа лард йолаш бІа хІанз колхозой. Иштта, желаш, доахан чулатта помещенеш тоаеш, цар хьайбашкашта Іа доаккхаргдолча моттигашка хІаьта ца дахьаш болх беш ба. ХІаьта доакъар хьайбаш цаІ-ах шера дахьа хьайбашка. Иштта, йол ІалашъЯра шера план — 100,6 процент, силос — 204, сенаж — 180, баьцний вІтамини хьаж доакъар план 181 процент кхоачашдаь. Тіайча декхараш толамца кхоачаш деш колхоза хьайбаш лела да цу гІулакхо.

М. ХАМАТХАНОВ.

СССР Министрий Совете

18-ча октябре хьаьр СССР Министрий Совета заседани. Цига йийцар 1977 шера 9 бетта СССР-а халкъа боахам деІабохалбара Пачхалкъахен план, СССР-а Пачхалкъахен бюджет кхоачашдаьр итогаш.

КПСС XXV съезда решенеш кхоачашдара гІулакхаш чакхдахарах, Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дизара сийна шерра социалистически ях йоаржарах, КПСС ЦК Генеральни секретаря, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Л. И. Брежнева юкъеяьхначунна кулгаш а деш оттаьб СССР Конституце дерригача халкъо ювцарон тІаэцарон наьха политически хьинар айдарах керда толамаш дахьад мехка экономика деІабоахаелеча халкъа дахара тІохалла айбаь.

1977 шера 9 бетта СССР халкъа боахам деІабохалбара Пачхалкъахен план промышленни производства дахьен халкъа боахама промышленни продукце дуккагІа дола тайпаш дола лаьрхІа, пуреш фуъашен кийчадар, тІабоагІача шера, хІаьта иштта кхьча хьокхамий даьккера план тІехкхоачашъяь.

Укх шера нйс бетта промышленни продукци тІакхийтІа 5,8 процента, шера план 5,6 процент йолча. Промышленни продукци дуккха хІаьркха хьайбаш кхоачашъяь СССР министерствашеи союзни республикашеи. Кхоачашъяь хьалха тіа юрта боахама тракторан, грузовой автомобилаш, юртбоахама машенашеи дукъагІа дола тайпаш, минеральни удобренеш доагор лоаттадара план.

Пачхалкъахен капитальни вложенеш хІара бахь бе йолаш йоал ялийтай 1977 шера цу ханна юкъа йолалийтачаьр 6 процент дукъагІа керттера фондаш. ДІадахача шера цу ханна нийсдича пачхалкъахен капитальни вложенеш а 4 процента дукъагІа ялийт.

ЧакхйоІаш я халкъа баха боаран дІахо деІабоахалбара мероприятеш. 1977 шера нйс бетта болхлой гІулакхерча наьхен бетта юкъара алапи 2,6 процента лакхденнад, хьалха къахьегамах луш — 4,3 процента. Розничи товарообород 4,5 процента быстрой гІулакхаш делга 8,2 процента деІаденнад. Пачхалкъахен капитальни вложенеш чотах наха чубаха дІаденнад 42 млн. кв. метр цІенош, 12,6 эзар межи бола больницаш, 938 эзар моттиг йола юкъара дешара школаш, 157 эзар моттиг йола дешар а тІа йолача берий учрежденеш, 34,3 эзар сага смена а тІаьза поликлиникаш.

Цунца цхьана заседание белгалдир промышленносте, транспорте, юрта боахама, капитальни гІишлой хьаьлча кхоачамбоахараш доладда. СССР цхьайолча министерствашеи союзни республикашк Министрий Советаш промышленни продукци цхьадола тайпа эрахерара, хІаьта иштта гІишлош хьаьлдаре, къахьегама овсарен тІабоагІа пайдея оаргІа хилийтара планаш.

СССР Министрий Совето, министерствашеи, ведомстваш кулгалхой, союзни республикий Министрий Советаш декхарийла яьй шоашта кара йолча объединенеш, предприятеш, гІишлой, организацеш 1977 шера нйс бетта болха итогашка хьажа, халкъа боахама пхьадола довкъеш деІаловладерира кхоачамбоахараш дІадахара хьадда мероприятеш оттае а чаккхьа а, объединенеш, предприятеш, гІишлой, кхьча организацеш йола уйла, укх шера юкъейлача хана 1977 шера план кхоачаш а тІехкхоачашъяь а, къахьегама овсаре лакхьяра, эрахедача пачхалкъашта тІахьеда, энергетически ресурсаш кхьяра бу мамалахьа промышленности транспортаран предприятеш хаддаюя боссл бара эша доагорн бедал хьебоаяра а йохийтара.

СССР Министрий Совето, СССР юрта боахама Министерство, союзни республикий Министрий Советаш декхарийла яьй ерриге юртабоахама культураш сихдагІа чуийца яхара де дезар де, шекара свекла, бовмби, бьадждараш, да дойтара, хьайбаш лерттІа Іангара дахараш доакъар кийчдара, тІадагІача шера лакха хьувкъам баккха чІоагІа лард йола.

Заседане кхьамиг дир КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела нов. А. Н. Косыгина.

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ БОЛХЛОЙ СОВЕЩАНИ

Селхан КПСС обкома политически дешара ЦІагІа идеологически болхлой республиканского семинара-хилар. Цига хьинхабар парте горкомий районкомий идеологически балха бола секретараш а пропаганди агитацеи отделий заведующеш а, хІаьта иштта партийни комитетий организацеш секретараш, партийни дешара, комсомольски политпросвещени экономически дешарен оррига формай пропагандисташ.

Гулбеннарашта хьалхашка «КПСС ЦК октябрьски (1977 ш.) Пленумеи СССР Лакхехьарча Совета аргІан йоалача ворхІагІача сессеи итогеи «СССР Конституце проекташ ер дерригача халкъо ювцара итогеи » КПСС ЦК Генеральни секретаря, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела, Конституционни Комиссе Председатела нов. Л. И. Брежнева аьча докладаш тІа «дешара декхарех» яха доклад йир КПСС Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретаря А. В. ВЛАСОВА.

Цул тІехьагІа лекцеш йийшар: Грозненски мехкадаьтта институтa доцента, исторически Іилмай кандидата В. А. КОПТЕВА — «СССР Лакхехьарча Совета аргІан йоалача ворхІагІача сессе нов. Л. И. Брежнева аьча докладаш занятеш яра методиках», КПСС обкома лекторо В. В. БАЙКИНА — «ХІанзарча этапе КПСС-о доазол арахьа леладеча гІулакхех.

ДАЬХЕННА СОВГІАТАШ КИЙЧДУ

Сийлахь - боккхача Октябра 60 шу дуза ди тІакхачачча «Юбилейни вахта толаме чакхъяккха!» аьнна Старогрозненски мехкадаьттахошеи «Красный молот» завода литейщикашеи дІаболабаь болам вай республикерча дуккъача предприятий коллективаша хьаллаьцаб. ХІаьта из болам дІаболабаьраш шоаш гІеттара хьинаре къахьегаш болх бе зархча дена. Къаьстта хьинар айдир Старогрозненски мехкадаьтта доаккхарий СССР Лакхехьарча Совета аргІан йоалача ворхІагІача сессе а, КПСС ЦК Генеральни секретаря, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела, Конституционни комиссе Председатела нов. Л. И. Брежнева доклад а.

Аьхха, цхьан сентябрь бетта мехкадаьтта чакхдоахча заводаша дІалахийтар 360 эзар тонн «Іаьржа дошув», цу ханна 15 эзар тонн планал совгІа а. Шу доладелча денз планаш чакхоахар мехкадаьтта 50,2 эзар тонн дукъагІа. ХІанз уж къовсам лоаттабеш цу беттан тІехь хьалха бетта хилча мехкадаьтта 16 эзар тонна дІакхоачадара.

Ухх шер хьалхарча нйс бетта къахьегама овсаре 2,2 процент деГаенай, планал совгІа схкача продукце тІабена цха 533 эзар сом ба.

Дика дІаболабаьб цар болх октябрь бетта а. Укх бетта хьалхарча пхе дийнахьа баьча гІараш итоге эггара лакхара хьинар дикал йола 60 эзар тонн гІара хьахьел мехкадаьтта чакхдоахча заводаша хьахьел дІакхоачадара. Цунах 3 эзар тонн планал совгІа да.

Мехкадаьтта доаккхача гача службаша, звенош, управлене пехаша, подразделенеша тІехкхоачашъяь шерал дакхарен из дІадахийтар заданеш. Къаьстта дика болх бу № 1, № 4 йолча инженерно - технологически службаша. Цар начальникаш ба коммунисташ Сорокотягин Николай Иванович, Демин Валентин Андреевич. Цар чоте эггара дуккагІа да дакхьяха мехкадаьтта, пунца планал совгІа да а долаш.

Укх бетта дихьагІача дийнахьа СССР Лакхехьарча Совета аргІан йоалача сессе нов. Леонид Ильич Брежнева аьча доклад хьаькхьа политинформацера йоаккхаш дахьа цхьа Кузьмин Анатоле беседа еча хана РИТС-4 мехкадаьтта доаккхача оператораш. Бетиров Сайдаме аьнар:

— КПСС ЦК Генеральни секретаря, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела, Конституционни Комиссе Председатела нов. Л. И. Брежнева докладаш чІоагІа хоза хеташ ладийІар аз. Къаьстта са уйла тІазаьр Конституце проект ювцача хана, вай социалистически пачхалкъ хьалхе хинне лорае езарах наха тийна предложени йоцаьбьеша ва. Вай общество дІахо а деІалара ва. Вай тІа аз лард ма-йий аз.

Бетиров Сайдаме яхачунца рагьа хиллар дІахьоакхаш операторий Дадаев Лаьча, Идигов Иван. Цар массане дІахІаькъадир мехкадаьтта кхомбергба, оборудовани кийча дола бахьелаш кийчдара тІахьодар, аьнна.

Шоай дергига толамаш мехкадаьтта доахараша хетаду Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара дене цІейна.

А. ТИШЕНКО, тха штате воаца корр.

ПАРТОРГАНИЗАЦЕШКА ОТЧЕТАШИ ХОРЖАМАШИ

ХАЙРА КРИТИКЕИ САМОКРИТИКЕИ ЙОАЦАШ

Назрановски автотранспортни предприяте хиннача коммунистий собране доклад яьча партбюро секретара Я. Гиреевас белгалдаьккхар шоай коллективо партийни организаце кулгалца, укх юбилейни шера тIагIертта къовсам лоаттабаьб иттлагIча пятилетка шоллагIча шера планаши доккхий социалистически декхараши тIехкхоачашдара. Мухь дIа-юха кхахьара ийс бетта план 100,5 процента, тоннажа яр — 109 процента, пассажирски автотранспорто — 118,2 процента, таксеша — 100,8 процента кхоачашъяьй.

Собране белгалбаьхар коллективе эгтара дикагIа къахьийгараш, Х. Газдиеви М. Нальгиеви керте латтача грузови автомобилей бригадана юбилейни шера задани сентябрь бутт юкъекхоачаш кхоачашъе карагIдаьннад. Цу коллективана юкъера а белгалбаха боагIа эгтара лакхагIа дола хьокхамаш даьха бола водителаш А. Султыгови Д. Костоеви.

ХIанзле шера планаш кхоачашъяь баьинаб водителаш: Х. Албогачиев, З. Келигов, М. Точиев, И. Толдыев, А. Балаев, А. Курсаев, Д. Оздоев, М. Олигов, дуккха кхыбараш. Ер шу дIадоладеннача хана денз даим шоай балха заданех дика лоархIаеш хьайоагIа Д. Оздоева кулгалду таксистий бригада. ЦхьоалагIчен шоллагIчен кварталашка «Нохч-ГIалгIай транспортни управлене дикагIйола бригада» яха цIи яьккхар цар. Из толам боаккхилга Iалашдеча дикка дакъа юкъедихьад водителаша Гойгов Бекьхана, Мошхоев Йоакъапа, кхычар.

Коллектива къахьегама гIулакхашта дика воздействи яьй партбюрос отчетни юкъа баьча организаторски политически балхо. Партийни собранешка дийцад коллектива къахьегама вахарца дувзаденна керттера дешаш: тIайнйца социалистически декхараш, коммунисташа шоай авангардни лоархIам, партийни порученеш кхоачашъярах.

Автотранспортни предприятерча дуккхача коммунисташа къахьегаме санна общественни вахаре а шоашкара хьокхам гойт, коллектива хьалхашка латта декхараш кхоачашдара мугIарера болхлой оарцагIбоах. Царех дукхагIбараш массазара партийни порученеш йолаш ба. Шоашта партбюрос тIадехка гIулакхаш тешшаме кхоачашдеш ба КПСС членаш Могушков Башир, Дзортов Муса, Марзаганов Осман, Морев Николай, кхыбараш.

Октябра сийна лоаттаеча социалистически яхьа юкъеэзай еррига бригадаш, къахьегамхоех дукхагIчар шоашта къастъкъаьста декхараш тIайнйцад. Яхье баьннарий балха гIулакхашта итогаш хан-ханнахьа ю коллективе, цига белгалдаьннар массанена дIадовзийтилга Iалашде гIерт.

Цуница цхьана ше доклад ёш шоай балха дола цхьадола кхоачамбоацараш а хьоахалир нов. Гиреевас. Партбюрос массе а хана хоам бацар коммунисташка хьалха хиннача собранешка тIайндаь соцамаш кхоачашдара деш долчох. Болаш ба коллективе партийни порученеш йоаца парте членаш а. ХIаьта собране къамаьл дьйча цхьаболча коммунисташа партбюрогара хьадийхар парте хьачуэцара дикагIбола болхлой хьакъоастабараи кийчбараи тIаберзабаь беш болх дикка тоабелга.

Из ишта дале а белгалдаккханза далац отчетни доклад бIарчча хьанйцача цу тIа цхьадолча коллектива вахарцарча дешаех вIалла хIама аьина ца хилар, хIаьта кхыча лоархIамеча гIулакхий боагIача тайпара критически мах баь ца хилар. Лоадам болаш хIама аланзар нов. Гиреевас коллективе беча е бе боагIаш хиннача а кхетама балхах, вIалла хIама хьоадаьзар комсомольски организацеи халкъа тIахьожама комитетен балхах.

Цхьайолча подразделенешка шоай балха заданеш кхоачашъяц. Б. Дзауров керте латтача таксистий бригадо бархI бетта план 59,3 процентаи К.-С. Бакаеви О. Марзиеви керте латтача автобусий бригадаша хьалхарчо 93,9 процентаи шоллагIчо 96,5 процентаи мара кхоачашъяьяц. Шоай балха лехкарех лоархIаьяц М. Могушкова, Б. Плиева кулгалду таксистий бригадаш а. Цу дерригнех ира дувца доагIар собране докладчика а цул тIехьагIа къамаьл дьйча коммунисташа а, из ишта нийсдалара бахьанаш кIоарга хьагуча а доахаш, бехке бараштa е йоагIа критика а ёш.

«ТIехьабусараш боацаш болх бе» аьина ростовчанаша дIайолаяь почин балха юкъеяхьара мероприятеш оттаьй коллективе. Из дика да, цхьабакъда из хьахьекханзар собране.

Собране къамаьл дьйча моториста Морев Николая дийцар шоай цехе лерттIа къахьегара хьалаш ца хиларах. Цига йолаш я беза двигателаш хьалъайяра эша механизмаш, болх йистебаьлча ешанза ца йоала душ, столови.

Отчетно - хоржамий собране коммунисташа яь критически замечанеш, предложенеш кхоачашъяра лаьрхIа мероприятеш оттае декхарийла я керда партбюро, тIаккха уж а дIахо йодача хана коллективе беш бола беррига организаторски кхетамен болх тоабара тIаерзаяь шоаш собране тIайнйца соцам а кхоачашбара хадданза тIахьожам лоаттабе беза.

Собране партбюро секретаралла хержар автостанце начальник М. А. Мальсагов.

А. САГОВ,
тха собкор.

ОКТЯБРА 60 ШУ ДИЗАРГА

ДОТТАГIЛЕНИ ВОШАЛЕИ БУВЗАМИЙ НАЬКЪАШ

Нохчийн гIалгIайн халкъаша, кхыча халкъаша а санна, КПСС кулгалца коталонийн деналеча гIулакххийн чоалхане никъ хьабенаб. Из ба боадонера сердалонга, политически бокъо ца хиларгара шоай пачхьалкхел хиларга, къамаш тоIадаь дахкаргара паргIатонген цхьатарра бокъонаш хиларген, доттагIалга а вошалга а, тIехьадисаргареи къелагареи прогрессага, культурага, дIаьхийча вахарга кхаччалца бола никъ.

СССР 50 шу дизара хьакъехьа доклад ёш КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева белгалдаьккхар: «Ленински къамий политика ларда тIа, дерригача советски халкъо тIагIертта къахьегарах вай вIаштIехьдаьнпад къаьнарча Россе шьорденна хинна, тIехьайнса къамий йистош яхараш санна дола дешаш кхы хьоахадергдоацаш къамаьла юкъора дIадаха».

ХIанзара Нохч - ГIалгIайче тоаенна, ший доалахьа хIанзарчун тайпа индустри йоккха юртбоахама производство, дегIадена Iилма, искусство, литература а долаш йола социалистически республика я. Вахаро бокъонца бакъ а даь хьзоттадьд «...хьалха латтача мехкий пролетариата новкъосталца советски стройга довла а дегIаахара белгталарча лагIашка гIолла — дегIаахара коммунистически стади юстара а юташ, коммунизмага довла а йиш я тIехьадисача мехкашка» яьхача В. И. Ленина хьалхагIе а тIех хьакъалца бIаргадайнар.

Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революцена карагIдьннача исторически хIамашта юкъе эгтара хьалхарча моттигех цаI дIалоац вай мехка халкъий доттагIало. Дуннен тIа эгтара хьалхарча социалистически пачхьалкхено хьахьекхад бе-беча къемех болча наха юкъера моастагIали довнаши дIадоахалургдац, уж массаза а хургда бе-беча къамех латтача общества яхаш буржуазни апологеташа дувцар бокъонца харцдолга.

Социалистически революце ший хьалхарча денноше а денз дерригача къамийи народностийи бокъонца цхьатарра бокъо хилар хьакхайкадаь ца Iеш, къаьнарча дуненна духьала цхьана къовсам лоаттабаран керла вахар хьинаре хьалдарах уж вIашагIтохара еррига торонаш хьа а йиллай.

«Га оьлашца чIоагIа я, хIаьта саг — доттагIалца», — оалаш хьаькъале дешаш да халкъа. Халкъий доттагIал — сийлахь - боккха низ. Союзни автономни республикай предприятештеи организацештеи юкъера корта бола бувзамаш вай деношка промышленностеи юрта боахамеи дерригача доакъой эффективность дIахо лакхъяра ца хилча яргIйоаца фактор а хинна дIаэттад. ХIаьта, массаза а яхар мо, цу тайпара цхьана леладеча гIулакхашта ларде улл вIаши деш дола новкъостал, доккхий а кагий а дешаш цхьана къестаделга.

ИйслагIча пятилетка шерашка дикка шерделар союзни автономни республикашта, областашта юкъера экономически бувзамаш, кIоаргденнад шарна юкъе къахьегам бекъилга, шерденнад кадраш, Iилмана карагIдаьннараш, производственни опыт дIа-хьа телга. Беррига мохк хIана бацар аьна бар Нохч - ГIалгIайчене промышленни объекташ хьалъеча дакъа лоацаш. Масала, рудин йоацача материалий Карабулакски завода оборудовании материалаши кхухьийтача дакъа лоацаш яр Свердловска, Тольятте, Алма-Ата, Ленинграда, Николаева, кхыча городий итташ предприятеш а хIаьта иштта СЭВ-а членаш дола мехкаш а — Болгарии Чехословакии. Проект оттаьр «Гипрониинеруд» яха ленинградски институт яр, завода болхлой кадраш кийчйора Моздокерча профтехучилищен Ростовски областерча кхоачарагIа йолча предприятешкеи.

«Электроприбор» яхача завода культура Дворец хьалъеча дIабахийта мрамор байтар Украино, Брекча плита Подмосковьера ера, креслаш дир Астрахански театральни оборудоване заводо, хIаьта сцене тIа дувхаду барзкъаш — С. М. Кирова цIерагIча оперен балетеи Ленинградски театра художественни мастерске дайтар, К. Марксеи В. И. Ленинеи барельефаш кийчйир РСФСР заслуженни художника И. Д. Беничева, хоза толаь панно хьайир республика художественни фондерча говзанчаша.

Вежарашха йолча республикай низ болча цхьоагIонца дувзаденна да хIанзарча Нохч-ГIалгIайчене мел дола хIама. Материальни ганзаш Советски Союза 120 городера ух Нохч-ГIалгIайчу. Вай халкъашта юкъера доттагIали цар шоайла вIаши ду новкъостали шарра бIаргагу Назрановски районага хьежача. Городерчеи районерчеи цхьаь цхьан предприятега болх булургбацар вежарашха йолча кхыча республикай предприятешца бувзам ца хилча. Цу районерча дуккхача промышленни предприятешта бедал кхухь РСФСР-ера, Украинера, Белоруссера, Армепера, Казахстанера, мехка кхыча районашкара.

Грознерча мехкдаьтта чакхдоахача промышленносте бедал йоагIа республика промыслашкара меттел, Ставропольски, Краснодарски крайшкара а Дагестанера а.

Советски Союза кхыча городашкара Нохч - ГIалгIайченна кхухьийтача оборудоване новкъосталца вай мехкахоша мехкдаьттан кхычен промышленноста доакъошта лаьрхIа оборудовани хьа а ёш, из дIакхухьийт мехкарча 30 совгIча экономически районашта. Алхха машинаш еча «Красный молот» яхача завода продукци кхухьийт Советски Союза 89 города. Мехка керттера предприяти я из цементировочни насосни агрегаташ а мехкдаьтта химически аппаратура а арахецара. Хийшна къувсалу царга дунен тIарча кхыча мехкий дикагIа йолча формай продукцеца.

Мехка массе мIинге йода «Союзавтоматстром» яхача опытно - экспериментальни завода продукци. Алхха из цаI мара завод яц СССР-е горнорудин, цементии, асбестови, стекольни, газови, промышленноста кхыча доакъошта приборaш арахеца специализаци ёш.

СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода продукци кхахьийтай Советски Союзерча кховзткъа совгIча предприятена. Из ух Азербайджане, Прибалтике, кхычахьа.

Тюмено, Сахалино, Украино, Туркмене — мехкарча 24 мехкдаьтта объединене ийю Карабулакски химически реагентий завода продукци. Вай цига арахецача бензинацеи дизельни доагорцеи болх бу Дагестана, Къилбаседа - ХIирийчен, Черсий - Балкхаройчен, Ставрополья ерригача автомобилаша, ерригача тракторни парко.

38 городе кхухьийт безача маьха вай хьу. Республико мехка кхухьийт яйгача промышленноста бе-бе ассортимент: трикотажни хIамаш, кога гIирс, кхыяраш. СССР-а масое мIинге кхухьийт Нохч-ГIалгIайчен предприятешка хьаяь консерваш.

Советски Союза экономика — из къаьст-къаьстача республикай экономикаш арифметически вIашкатохарах хьахинна хIама а йоацаш, республикашта, крайшта, областашта юкъерча экономически бувзамий чIоагIа лард а хинна латта, планагIа лелаш йола бIарчча цхьа боахамеи социальни организм я. ХIара республика экономика хавдле а йоацаш беррига мехка экономика бIарчча цхьа дакъа санна яхаши дегIаухаши я.

СССР бIарччача цхьан халкъа боахама чухьа хIара республико экономика дегIакхувл цун экономически Iаламеи хьалаш, исторически традицеш, производственни балха наьхен ресурсаш теркал а ёш. Дерригача Iаламен производственни рузкъанни вIаши дага а дувлаш доал ду халкъаша, хIаьта къамаи поход бIарччача Союзеи республикайи хьашташ бокъонца теркал а деш дIа-юха ехь.

Советски обществана социально-экономически цхьоагIо чIоагIъеча лоархIамегIарча факторех цаI я хIана, Iилма-технически революце хьалашка, тIа-тIа ондаювлаш йола Iилман потенциал. Iилмах юкъарчал доацаш хIамаш кхоллаш бола низ баро гIо ду классаши социальни слоеши, къамаш а народносташ а дIахо гаргадигара, доккхагIа ду улийт коммунизма материально - технически база хьаела цар цхьана лоаца дакъа, халкъаша цхьана леладеча Iилма - технически гIулакхий масштабаш шерьеши формаш ебаеши, цар шоай мехка Iилман потенциал дхьана хьа а ёш.

«Пищемаш» яха Аргунски завод хьалъяьй «Гипромаш» яхача Пензенски институто оттаьча проектагIа. ИйслагIча пятилетке доккхеи бехктохкамеи декхар латтар машинашъерашта хьалхашка. Из кхоачашдеча производственникашта доккха новкъостал даьд Iилма-технически, проектно - конструкторски, технологически организацеша. Гаьнна хьалхагIа денз хьадоагIаш доттагIал да Украина Черкасси проектно-конструкторски института коллектива кхачан машиностроене Аргунски заводица.

Сумгаитерча «Нефтехимавтомат» яхача Iилма - тохкамеи проектни институто кийча я, юкъейнхьаI «Грознефтехимзаводы» яхача объединенена лаьрхIача управлене интегрированни автоматизированни система хьалхара аргIа.

Цу цхьан хана Нохч-ГIалгIайчен Iилма - тохкамеи проектни институтий коллективаша новкъостал лоаттадаьд мехка дукхача районий промышленни предприятешта.

«Грозгипронефтехима» коллективо оттаьй мехкдаьтта чакхдоахача йоккхача — Мозырьски, Павлодарски, Кременчугски — кхаь завода проекташ.

1975 шу чакхдоалаш, Баку толаме чакхбаьккхаб мехкдаьтах коача парафин хьакъоастаеш дIабелабаь опытно-промышленни болх. Парафин хьакъоастаяра процесси цу процессана эша цеолит аккхара способи хьаяьй ГрозНИИ коллективо. Института коллективо цхьана гIулакхаш леладу СССР Iилмай Академе институташца, доакъашкарча Iилматохкама институташцеи проектни институташцеи. Москвая, Ленинграда, Тбилисе, Киева, Минска, Баку, Уфай, Новосибирска, Омска, Ново-Куйбышева предприятешца.

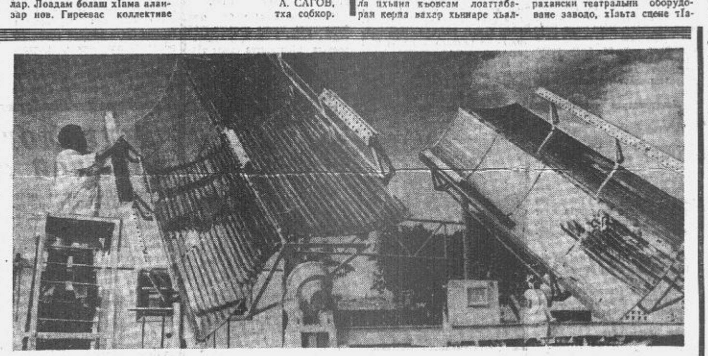
Укх тIеххьарча шерашка, хьалхагIа а санна, Нохч-ГIалгIайчене даьха дерригa доккхий къахьегама толамаш — Советски Союза ерригача республикай къамашеи народностешеи цхьана къахьегарах хьахиннар. Республике, цун халкъий кхелашка хинна, дог гIоздоаккхаш дола хувцамаш — уж да Коммунистически парте хьаькъалеча политиках даьнна беркат. Ленински Коммунистически партеи цун Центральни Комитетеи кулгалца республика къахьегамхоша чIоагIа хьинар айденна къовсам лоаттабу КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъяр духьа, Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дизара баха ма-боагIара накъабахар духьа. Уж дерригa шераш кхоачашъеш йолча пролетарски интернационализма шераш дар, хIаьта халкъий ленински доттагIала идеяш советски цаька духхахи цIехи дIанйнай.

Цу сийлахь-доккхача доттагIала законагIа ях вай Нохч-ГIалгIайче а.

«Новкъосташка Азербайджана, Грузе, Армене, Дагестана, Горски республика коммунисташка» дахьийтача письмо тIа В. И. Ленина хьакхайкадаьд, Кавказа советски республикай айхача цхьоагIоно «Буржуази йолча хана бIарга ца яйнеи буржуазни строе хиле йиш йоацаш йолеи къамий машара образец хьаергйолгах» ше дог тийша хилар. Шейхо санна Владимир Ильич Ленина аьина уж дешаш бокъонца бакъ а хинна хьаэттад тахан. Советски халкъий дуккхача къамех латтача бIарччача цхьан дезала юкъе а йолаш сийрдача кхоаненга — коммунизмага йода Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика.

Г. ЕРЕЩЕНКО,
Нохч - ГIалгIай исторе, социалогеи филологеи Iилматохкама института Iилман болхло.

Туркмени Советски Союза маьлха республикех цаI я. Республика Iилман Академе физико - технически института Iилмахоша хьаяьй электрически энерги хьаяра маьлха радиацех пайда эцаш йола установка. Цу тайпарча хьалхарча конденсаторий токо Каракумашкарча даьгIеций гIувнаш чура хий хьалдоахача подъемникашка болх байт. Укх пятилетке Копет-Дагски лоамашта юхе 100 эзар киловатт низ бола хьалхара маьлха электростанци хьалъяра проект оттаьй.

СУРТА ТIА: института экспериментальни базера маьлха установка. Оборудовани вIаштIехьйоаккхаш воал установка хьаьрех цаI—технически Iилмай кандидат Хандовлетов Сашли.

В. ЗЛЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

ВЫСТАВКА ХЬАЕЛЛАРГЬЯ

1977 шера 24 октябре СССР ВДНХ «Халкъа дешара» павильоне хьаелларгья «Лакхерча школа Къилбаседа - Кавказски Iилма центра карагIдьннарашка хьажара» выставка. Из 1978 шера 1 январага кхаччалца болх беш хургья. Цу тайпара выставка хьалха ёш я. Выставке хьахьокхаргья Къилбаседа-Кавказски региона ерригача вузашта Iилма - тохкама а дешара-кхетама а балха карагIдьннараш гойташ йола экспонаташ. Выставке дакъа лоацаш хургья Нохч - ГIалгIай пачхьалкхеи университет а.

Выставка хетаьй Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дизара.

Х. ИБРАГИМОВ,
университета Iилман балха проректор.

АМОСОВ НИКОЛАЙ: ДЕГА ГIО ЭШ...

АПН Киевски корреспондента Заседа Игора хаттарашта жоп лу вовзаш волча хирурга, Ленински преме лауреата, Социалистически Къахьегама Турпала, УССР Iилмай Академе действительни члена, СССР медицински Iилмай Академе члена-корреспондента Амосов Николай Михайловича. СССР Лакхехьарча Совета депутат хиларца из хилар вай мехка керда Конституци тIайнйцача аргIан йоацача исторически сессе дакъа лоацаш.

— Николай Михайлович, сеица белгала дар хьона Октябрьски революце 60 шу дизара шу?

— Из дукха гIулакхаш даь шу хилар: аз дукха а тIатеIIа а болх бир. Мехка вахаререча Октябра юбилей санна йолча событе шолха хьинар айдаь болх бе безам болийт.

ХIара советски сага санна, сона а ер шу белгала да СССР керда Конституци тIаэцарца. 42 статьяс цу тIа чIоагIйир унахцIено лораяра йола граждании бокъо, Из ешаш кхы цIаькха тешам бол партеи правительстваи бахача наьха унахцIено лораяра чIоагIа йовкхо ёш хиларах, медицински учреждений шерра сеть хьаяра вай мехка дукха хIамаш деш хиларах.

— ТIехьарча шерашка дукха болх бе бийзаб Хьа наькха хирурги лелаеш. Дега масс операци яьй Iа?

— Йиъ эзар. ХIаьта еррига тха клиника хьанийцача тIаккха 20 эзарнега кхоачаргья.

— Мала вар Хьа эгтара къонагIеи эгтара воккхагIеи пациент?

— Аз операци яьй тайп-тайпара ханаш йолча бераштa. Эггара воккхагIча маIача сага 75 шу дар.

— Дега операцеш яра специализаци сено яйтар Хьога?

— Из законагIа йоагIа процесс я. Хирурги дегIаух цхьалхарчунгара чоалханечунга йоалаш. Иштта бар са никъ а: аттача операцешкара чоалханечарга. ХIаьта тахан туберкулезеи наькха хирургеи тха Киевски Iилма-тохкама институте дуккха къона хирургаш болалу духхьал дега операцеш е, хIаьта цар операцеш яьрий вахар дIаьх а делар. ДIадахача шера тхо хьежар 6—18 шу хьалха операцеш яьча 3000-нел совгIча сагага. ХIаьта гучадьнна ер да. Iовеча хана денз порок йолчарех (дувцараш бераш да) тха хиннача пациентех 93 процент е дешаш е болх беш ба.

— Мел дIаьха да Хьа балха ди?

— Ден-бус 10—12 сахьат.

— Кхы тайпа професси ца харжарах дехке вала вийзавий Хьа?

— Шовзткъа шера гаргга аз болх беш, ма-дарра аьлча, моттигаш хиннай хирург хиларах меттел духхьал лор хиларах а дехке воалаш. Бакъда уж цхьайола моттигаш мара яцар. БIарчча хьанийцача толаме яьча хIара операце, мелла из хала хилча а Iалаьмате чIоагIа дог гIоздоакх. ГIадвода со хьалха сай хинна пациенташ унахцIе, болх беш, дизза вахар долаш бIаргабйайча.

— Дега хирурге даькъе тохкамаш дара гаргара декхараш малатIаш да?

— Искусственни дог хьадар. Из боккха лоархIам болаш да. Дега ногIараштa лазар хилча царна «ремонт» е мог тхона. Бакъда дега пхьедашта лазар хилча дега «ремонт» юлац. Цунца ювзаенна дукха проблемаш я, къаьстта зIамигача пациентех дувцача хана. Эргаа доахаш тоаде дезаш да искусственни ногIараш а, уж а доахкаш 14 шера яхаш цамогаш йола саг тха яле а.

— МалагIча хьал тIа я искусственни дог хьадара проблема?

— Итт шу хьалха США сога аьлар 1977 шерага искусственни дог хьадаь хургда. Бакъда из хIанз а тIехьа доацаш да. ХIаьта гаргарча шерашка дега тешаме «двойник» хургдац вайга. ХIаьта а белгалде безам ба са: леладе доагIаш гIулакх да из. Нагахьа санна саг кхоъ искусственни ногIар а долаш вахаш вале дега протез хила мегаций цун.

— Маьженаш дIа-юха ехкарах фу ала йиш я Хьа?

— Иммунологе хIанзарча хьалашка жамараш дIа-юха лохкар мара перспектива йолаш дац из гIулакх. ХIаьта а специалисташа йоах из дош корта а болаш къоастадергда оаха. ХIаьта тIаккха маьженаш дIа-юха йохкара гIулакх чIоагIа эффективни хургда. Дика да уж тайпа тохкамаш вайцига а доазол дехьарча массехк центре а деш хилар.

ХIаьта дог дIа-юха долларах шийх дийцача, со тешачох, искусственни «мотор» тIехьале шийга йолаш ба.

— Фу могадергдар Iа даьштеи ноаноштеи бера дог лаз ца далийтара?

— Бераш спорт лелае Iомаде деза, дуаш дола хIама дукхагIа натуральни хила деза, тоъал сахьаташка наб яйта еза.

— Дега хулаш дола лазараш дукхагIа хилара бахьанаш Хьона хетачох малагIаш да?

— Детреновочни дегI хилари харцахьа хIама даарои гIаьле увзарои хулийташ дола склеротически хIамаши. Гиподинамия — хIанзарча саго никъ кIезигагIа беш хилар — сага унахцIенонна бола боккха кхерам. Шийна тIера а боахаш физически низ дукхагIа машинашта, транспорта, тайп-тайпарча технически средствашта дIатIабехк саго. Къаьстта кхераме да физически низ кIезиг а беш хIама дукхагIа яар. Цох дукха лазараш хул, дега хулар а долаш.

— Лаьттан тIарча медицина, къаьстта аьлча, кардиологена пайдане даннеш телий-хьогI космосе еча эксперименташа?

— Хетачох. тел. Масала, Iилмахой тийшаб нагахьа санна царна боккха физически низ тIабихьача космонавташа космоса лабораторешка дукхагIа ха йоаккхаш хиларах. Иштта къаьгта бакъяьй дог масса йолча хана унахцIена хилара цо хадданза, хьинаре, де лерххIачоа тIаберзабаь болх бе беза яха уйла.

(АПН).

ОКТЯБРА ДОЛА БОЛХЛОЙ СОВГIАТ

Ши шуи ах шуи зама дIаьннай дукха лайнача вьетнамски лаьтта американски бомбаш ца лелхаш сайца, канонада гIар йижа, бакъда тIемо наг-нагахьа юха дагаухийт ше. ХIанз а укхаза, Куанг-нинь яхача провинце форда берда тIа, бензин чулеладергдола моттиг хьалъяра лаьтта шаьрде доладалехьа цига де дийзар лелханза йиса бомбаши минаши кхераме хургйоаца балхаш.

Болх дIаболабаь кхо бутт мара беце а дукха ха йоацаш яьсса илла из моттиг хIанз йовзаргйоацаш хувцаеннай. Дукха лакха доацача, баьццара босеш йолча гувнашта юккъе урагIъяхай насосни станце, механически мастерской, складий а кхыйолча гIишлоний а зданеш. Лаккха урагIа яха ягIа хьалхарча кхаь резервуара хий даьккхача санна къега башнеш. Лоалахарча участке хIанз йолаш йолчар чу додар миссел пхезза дукхагIа бензин чугIоргда кердача резервуарашка. Укхаза, «С» аьина цIи дIаяхача, гIишлон майдан тIа мехка эггара хьалха юкъедоаладаьд рулонни метод оала керда прогрессивни гIулакх. Цун технологи оттаьй советски инженераша, хIаьта из техка а шерра юкъедена а да Советски Союза дуккхача гIишлоний объекташка.

«С» майдан тIара балха ди массаза а дIадолалу дукха йIаьха йоаца летучка чакхъяккхарца. Вьетнамски традиционни чаь кад а молаш, ду укхаза тахапарча декхарех лаьца дола къамаьлаш. Вьетнамски къамаьл эрсий къамаьлаца увш хул. ХIара бригадана дIалу дерригa юкъе дола сменагIа де дезачун задани.

Вьетнамски монтажникаши бензохранилища хьалъяра технически гIо деш бола советски специалисташи цхьана дIаотт балха тIа, хIаьта белажагIа белаж а теха цхьанбарта къа а хьег. Из кхыча тайпара хила йиш а яц, кIеззига а ледарло йоалийте довргда йоккхача коллективо мел даьр. Цул совгIа дерригa нийса хилари балха йоагIача бесса координаци яри эггара лакхарча боараме хила деза укхаза—болхлоша леляер 29 тонн дозал дола металла туп ма-йий. Цу тупа, сомал кхо метри дIоахал 12 метри да. Из Iалаьмате йоккха цилиндр хьа а яьста цунах хьабе беза хургйолча резервуара пенех цаI. Из дIаоттабара балха кулгалдеш ба участка начальника заместитель вола Киок Ван Фэни советски специалистий группана керте лаьтта О. В. Панови. Вьетнамски гIишлонхошта уллув къахьегаш ба Москвера, Татарера, СибрегIара вай специалисташ. Болх бешшехьа цар шоай говзал дIахьех вьетнамски коллегашта из е вож операци чакх мишта яккха еза дувцаш. Цу операцеех эггара бехктохкамегIа йолчун—пенаш вIашагIхоттара балха—кулгалдеш ва Узевера инженер В. И. Ващенко. Цо телача командах боккха низ болча тягачашеи бульдозерашеи, аьшка мушаш цкъаза озаш, тIаккха дIахецаш, миллиметра доакъошка кхаччалца нийса вIашкаоз хотта еза моттиг. ТIаккха аргIа тIаккхоач Казанерча сварщика Сагдеев Казбира, УрагIа йодача сварка шоик еага хIанз а цуига мара дайтац. Цун ший балха къайленаш яц, из тешаш ва гаргтарча хана ший когаметта цу бехктохкамерча балха тIа вьетнамски новкъостий дIаоттаргхиларах.

Вьетнамски а советски а новкъосташта юкъера гIулакхаш вежарашта юкъера дараш санна хилар хьахьекхар дукха ха йоацаш мехка къилбаседа провинцешта тайфун тIаеча.

— ХIанзза хьаяьста рулонаш дIаоттае дагахьа тхо гIишлон майда тIа хьадаькхача, — йоах новкъоста Фэна, — беррига советски специалисташ кIала латташ бар. Царца цхьана къовсам лоаттабир оаха хьайнача дуIаца, цунах кот а даьлар дукха зе данзар тхона хьайнача дуIо. Со тешаш ва, — дIахо дувц цо, — уж санна болча доттагIашца 7 ноябре вIашагI а елла пхи резервуар дIаяла кийчъе аьина тIайнйца декхар кхоачашде вIаштIехьдаргхиларах. Из хургда Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дизара дола болхлой совгIат.

Г. ЖИДЕЛЕВ,
ТАСС корреспондент.

Ханой.

ТЕХНИКАГА БИЗЗАЧА НИЗАЦА БОЛХ БАЙТ

Сийлахь - боккхача Октябра 60 шу дузача юбилейна сийлеица накъабахара къахьегама вахте а этта, дика толамаш доахаш ба Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза кхаш леладераш. Боккха кхаъ хилар колхозхошта СССР Лакхехьарча Совета ворхIлагIча сессе СССР Керда Конституци тIаэцарах.

— Колхоза къахьегамхой хьинар чIоагIа айдаьд, — йоах колхоза председатела Дышниев Султана, — цу сессе КПСС Центральни Комитета Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела, Конституционни Комиссе Председатела новкъоста Леонид Ильич Брежнева яьча доклад. Ялат ца дойташ чуийца баьинаб боахама къахьегамхой.

Ка бола ялаташ, кхыйола культураш чуэцача хана юртбоахама техниках дика пайда эцаш, цуина доагIача тайпара доал деш къахьийгар колхоза механизатораша.

Укх шера сентябрь бетта КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советои тIайнйцаб юртбоахама техниках пайда дикагIа эцара, из дикагIа лораяра, колхозаши совхозаши механизаторски кадрашца Iалашъяра а юрта боахаме уж дIачIоагIъяра а де дезарех бола соцам. Цу соцама доагIача тайпара жоп а луш, техниках дикагIа пайда эцара, из лораяра тIадерзадаьд укхаза хьинар.

Йовхо ю колхоза кулгалхоша механизаторски кадраш кийчъяра а. Инженера Сусуркаев Хаважа яхачох, масса бригадашка, звеношка, мастерскешка из соцам дIабовзийташ собранеш яьй.

Колхозе хIанзалца механизатораш тоъаш бацар. Из кхоачамбоацар дIахо ца хилийтара колхозе укх Iай хьаелларгья механизаторски курсаш. Цига дешаш хургва 50—60 саг. Уж специалисташ кийчбаьчул тIехьа гIа шин сменагIа болх бергба боахама техника.

Цхьаькха хIама а да правленеи парторганизацеи лаьрхIа: балхара хьалаш наха дикагIа тоаделгеи, станашка царна эшар Iалашдари, техника кхоалепашта кIала хилийтари.

Цул совгIа социалистически яхьа итогаш еча хана пайда эца лаьрхIа моральни материальни гIойленаш я оттаяь.

Колхозе кховзткъа тракторий 30 автомашини я. Цу техниках пайда эцара болх беш шиъ смена хургья.

ХIанз гурахьа ялат дIадувча шерра йоаржаяьй социалистически яхь. Цу яхье дикагIа хьокхамаш гойташ ба механизатораш Бакаев СаIид, цхьоалагIча бригада еррига коллектив, цуина юкъе — кхоалагIча степена Сийлен орден йола механизатор Ибрагимов Къоасам. Дуккха шераш да цу бригаде къахьега. Из професси цо Iомаяьй 1964 шера. Ибрагимов вэ юрта Совета депутат. Укх шера ка бола ялат дика чуэцарах август бетта хиннача районни совещане доша сахьат делар цуина совгIата.

Иштта дикагIбарех лоархIаш ба механизатораш Бакаев СаIид, Жунаидов Мухьмад.

МаIача наха нийсса, царца яхь а лелаеш, къахьегаш ба колхоза трактористкаш - кхалнах Тарамова Маликеи Исмаилова Тамареи. Шоашта тIадилла гIулакх толаме кхоачашду цар.

Колхоза механизатораш гурахьа дув ялат ханнахьа дIадийна баьинаб. Из да цар Сийлахь - боккхача Октябра 60 шу дизара цIейна кийчдаь совгIат.

О. ШАДИЕВ.

ЙОАГIАШ ЕННА ЦIИ

Кхо ди хьалха, 19 октябре, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома политпросвещене ЦIагIа хиннача республиканска митинге шо къамаьл деш, Наьсарерча «Октябра 40 шу» яхача совхоза механизатора Гелисханов Юсупа аьлар:

«Селхан хайра сона, ерригача вай республике а санна, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева пачхаьалкхенга кхта боахама продукташ йохкара тIайнца доккхий социалистически декхараш толаме кхоачашдарца вай республика къахьегамхой даькъала бувцаш дIайха моаршал дайталга. Цу деша хетаяь митинг хилар тха бригаде, механизатораша доккхача баркала дешаш йоахар Коммунистически партена цо къахьегама наьха йоакхо ярах, дийцар вай мекхахо хилар ираз долга.

Со ялатаца болх беш саг ва, совхозе вола ткъо шу я долаш. Сона а, со саннача кхыча балха наха а дика йовз из йоакхо, из советски наьха ираз. Къаьстта холуш да уж хIанз, СССР Лакхехьарча Совета аргIан йоацача ворхIлагIча сессе болх а цо тIайнца Конституци а наьха дегашка керда долча укх исторически деношка.

Механизатораштa юкъе шерра яьржай Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузача юбилея сийна йолаяь социалистически яхь. Тха звено кхай тIара 50 центнерага кхоачаш хьажкIаш чуэц хIара гектара тIара, планагIа 26 центнер йолча...»

Из алхха цхьан шера механизаторан цун новкъосташтеи карагIдаьина хIама дац, дукхача шерашка хьаяхьаш йола къахьегама котало я. ИйслагIча пятилеткагIа баьча балхага бIарчча хьайица хьежача, хIара гектара тIара 39 центнер совгIа фуальяьха хьажкIаш яьлар, хIаьта тIеххьарча шин шера 52,6-гIа 45 центнери яьлар. Кхыметтел ерригача республике а Кавказе а йокъал эттача 1972 шера а 33 центнер ялат чудера эзенос хIара гектара тIара.

Теркам тIабодаш да ишта ялат доккхийча, 170—200 гектар хулача кхашка хьалкхедеш хилар. Массехк шу хьалха «оасар ца дича хьажкIа хилац» яха дешаш дукккханеша ладувгIашя цунца дувзаденна кхай юкъе цел хиланза ца боалаши хиннача, хIанз Гелисханов Юсупа а кхыча говзанчаша а механизмашца ду дерригa балхаш. Оахам дарга денз ялат чуэццалца.

«Эффективности балха дикали» яха дешаш ший лозунг йолча укх пятилеткагIа къаьстта бекктокхаме къахьег механизатора. ДIадахача шера хIара гектара тIара (кха дар 170 гектар) 45 центнер дика йокъаенна хьажкIаш чуера Гелисханова; укх шера 193 гектарах хIаране тIара, къамаьл долалуш вай аьнача бесса, 50 центнер хьажкIаш йоал.

Сено лу ишта дика ялат, малагIа Iунал ду ялат кхедераша шоай кхайна, кхычарел дукхагIа хьувкъам боаккхаш?

— Шедолчул хьалхагIа — Iайха хьайица гIулакх дезилга! Ишта йоах Юсупа.

Цигара хьадоагIа дIахо дола балхаш. Укх шера, масала, ялат дIаде лаьтта кийчдир бIаьсти. Оахилга а, цамца доаккхилга а — дерригa.

ОЧЕРК

— Бакъдар аьлча, — йоах механизатора, — агротехнически бокъонаша яххача бесса болх беш хилча-м гурахьа аха дезар из, цу тIа а, дIае лаьрхIача хьажкIашта хьалхагIа цу кхай тIа хиина культура кхы тайпа хила а йоагIар. ХIаьта а, лаьтта ханнахьа дIайнйнача культурех мукъа ца даларах а, гурахьа оахам де ца кхерах а ишта дIае езаш хилар хьажкIаш. Цу тайпара уж дIаюв пхелагIа шу да. Оахам ханнахьеи дикен вIаштIехьдаьлча кхы а дикагIа хьувкъаргдар ялат...

ДIахо. БIаьсти оахам даь доаллашехь дискованн йир кхай тIа. Цу балхо галаш йохайир, оахам кIезиг-дукха цамцадаьккхар. Из гIулакх данза далац къаьстта а лаьтта девъа долча хана оахаш хилча. Ялат дIаделехьа боагIа макха баьккхар. Цул тIехьагIа дерригa оахам лоацаш культиваци йир. Из агроприем механизатораштa дика йовз: культиваторий лапкаш шин мугIарах а декхе, дерригa оахам кIалтIадоакх цунца хьалхьайна шедола йоархIий зIирг а тедаш.

ТIаккха хьажкIаш дIайийра дикача, районага даьннача, «Одесская-10» яхача фух. ДIаювшшехь, царца цхьана, оахам хьаьндергдолаш минеральни удобренеш (суперфосфат) тессар, хIара гектара 50 килограмм лоархIаш. Кхыйола удобренеш, цу даькъе кхо а, укх шерарча ялата кIал тассанзар.

ХьажкIаш дIайийна ваьлча макха баьккхар, уж тIаялалехьа. Шозза, пхорагIен урагIен. Цу балхо кхы а йохайир хьалъхьайна йоархI. Къаьстта низ болаш хул из цу хана, цIийлуш латташ зIамигa овлаш а долаш.

АргIагIа дола балхаш — хьажкIаш хьалтIаяьлча, цар мугIараштa юкъе культиваци елген цIаькха макха боаккхилген дар. Цул тIехьагIа цIаькха шозза культиватор яьккхар мугIараштa юкъе, тIеххьаръяр (3-гIа) лапкаех гувнашдергащ а ехка.

— Цунца йистедаьлар кхайна де деза Iунал, — йоах Юсупа. — ХIара квадратни метра тIа 3—4 хьажкIий хи багIар, гонга гIортташ лакхал а долаш. ХIара хенах цхьа хьажкIа летача а 45—50 центнер ялат хургхиларах тийша хила мара везац, йокъал этта моттиг ца нийслойя.

ТIаккха чуэцилга? — хетт аз Юсупага.

— Из къаьстта къамаьл да,— йоах цо. — Цунах боал, дукхьал «дIа а бийза», беррига механизатора шера бола къахьегам. Ханнахьа чуэца ца йолайнча болх тIехьабода, лайна кIалъяхача геттара а талх — ахаш йов хьажкIаш, Iолийге. Чуэцара балхаш геттара халача хьалашка де дезаш хул. Цудухьа тхона, механизатораштa, чIоггIа ловш дар хьалкхедаь ялат чудерзаде эша новкъостал доаггIача тайпара тхоашта делга. Директсен партийни организацеи из дош хьалхарча планагIа лерхIилга тхона ховш да, хIаьта а, техника тоъац, механизаторий кадраш яц...

Механизаторий кадраш. Из совхозера «цамагар» да. Духхьал Долакха-Юртарча, Гелисханов Юсуп болх беш волча, отделене шин бригаде тоъац уж гусеничи тракторaш тIа 6 саг. Болаш бараш а кагий нах ба. Цудухьа шоай ханнахьа де вIаштIехьа хилац боаккхача лоархIаме дола агротехнически балхаш. Из, юххера а, хьувкъама Iатк.

Массаза царца хургболаш дIачIоагIбаь механизатораш бац звеношца. Цудухьа нийсвенначо ду хьаде деза балхаш. Из Юсупа звеноца хинна Iац. Масала, Дахкильгов Жарапа звеноца хила везаш ва, из вIашагIъеллача ханага диллача, Манкиев Абоязнт. Нагахьа мара цун кхай тIа балха хинавац. Кулбужев Бемболатаца хила везаш ва Тимурзиев Iалихан, гусеничи трактора тIа. Кхыметтел макха боаккхача хана а хиннавац цун кхай тIа. ДукхагIча хана звено кхай тIа бац цар болх.

Из гIулакх нийса лархIац Юсупа а. Бакъда, хьедац, «куст ца хеташ».

— Цкъа нийсделар, — дувц цо, — газетий болхлой кхай тIа баьхка. Со цу хана гидуаргашта кха кийчдеш воаллар аргIе. Царел хьалхха венача сай кулгалхочо, юрта юхерча даькъ тIа, кIа дIадувргдолча оахам кийчде Iоваха веза хьо а аьина. кхай тIара трактор араяьккха со воалла ха яр. Со а вар цу хана сай звено а йолаш. ялат хьалкхеде а дезаш, тIанйна доккха декхар а долаш. кхыметтел райкома бюрос а чIоагIваь звеньевой «Мичахьа да хьа кха, малагIа культура дIаюргья Iа?»—хаьттача аз аьлар: «Сай кха мичад а хац, е дIа фу юврgья а хац». Сона ха а хацар из цу хана, звеной болх хIанз санна чIоагIбенна а, уж шоай кхашка даьй болаш а бацар. Цигара аIабахача цар газета тIа техар критика, тIаккха шоллагIчу тIа...

Цул тIехьагIа кхай юхе гIолла тIехбоалаш хилча а, хьакимаш сога хьа ца хьожаш шиккхо бутт баьккхар. Йист хулилга-м дувца а дезацар...

Укхаза са а, е кхычуи а комментари езаш: цу тайпарча позице тIа латта сaг — хьаким вац, е хила йиш а яц...

Гелисханов юкъ-юкъе болх беча нахах саг вац, массаза а къахьегаш хьабоагIарех цIена болхло ва. ЗIамигa волаш Iомавеннав къахьега — 16 шу лаьлча денз. 1958-ча шера шоай, «Октябра 40 шу» яхача совхозе вIашагIъехкача курсашка дийшар цо. Цига трактор Iомаьчул тIехьагIа волавелар болх бе. Цу хана денз механизатор ва.

ПЯТИЛЕТКА ГВАРДЕЙЦЕХ

Халонаш а яйнай бIарга. Оаттонаш ше яьхай. Къахьегарца. Да, Ахьмад, дагаваrIац цуина. Из веннав кIаьнка дий шу далалехьа. Нанас дукха къахьийгад Юсуп ший новкъа нийса ваха Iомавеш. Болх бешшехьа дешаш юртарча школе цхьайтта класс яьккхай. ДIахо дешилга вIаштIехьдаьннадац хIанзалца.

Трактора тIа болх бу 19 шу даьннад царех шийтта шу — къаьстта хьажкIаш кхееш хьаденад.

Ший кхай тIара болх кхоачабеннача хана а мукъа хилац механизатор. Тхо хиннача дийнахьа (цул кIира хьалха денз а) гурахьа дув кIа дIадувш яр кхо агрегат: Гелисханов Юсупеи, Даурбеков Яхьяьй, Тимурзиев Хьусенеи. Сеялкаш тIа бар кагий нах Кулбужев Идриси, Парижев Салангирин, Тимурзиев Исропили. ДIадув ялат хьатIаозаши сеялкашка чудоккхаши Оливов Махьмад— совхоза дикагIбарех шофер вар. Дика лелар болх.

— Аккхар дер тешаме хургда массаза а, — йовхар кIа дIадувча хьожаш волча агронома Ю. Бекова. — Сона е специалисташа бовза дукха ха я, оаха дукха дIадийнад ялат цхьана долаш.

Юсупа къахьегам чIоаггIа беза лаьрхIаб Коммунистически партеи Советски правительствам: бархIагIча пятилетка хьалхарча (халагIча) шин шера даьха толамаш лоаохIаш, Къахьегама ЦIеча Байракха орден еннай цунна 1972 шера декабрь бетта. ИйслагIча пятилетка итогашка хьежача кхы а дикагIа хьоккхамаш хилар. Уж бахьан долаш цунна делар Даьхен эггара лакхера совгIат — Ленина орден. Цу шинея хьалха Ленински юбилейни медаль еннай механизатора, 1970 шера. Сийлен грамоташи маьхе совгIаташи-м вай дувца а дувпац.

Ишта я механизатора Гелисханов Юсупа къахьегама биографи. Бакъда, ший производственни балхал совгIа кхы декхараш а да Юсупа кхоачашдеш: из вIаштта кхоалагIа Наьсарен райсовета депутат хержав. Депутата кIезига пап общественни балхаш, хьажа везаш гIулакхаш, харжархой наказаш.

«Укх шера 1-ча сентябре Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума указагIа цунна еннай йоагIа а йоагIаш, цо бокъонца балхаца яьккха цIи: «Республика заслуженни хьажкIаш лелаер».

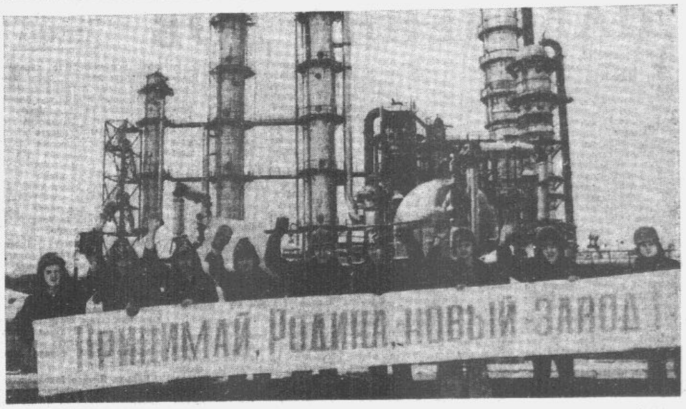
Со теш Юсупа бераш а, шоай да санна, хьаьналча къахьегама новкъа гIоргхиларах. Уж ялх да, пхиъ хIанз школе деша а дагIаш. Дас-нанас царна хьехар из никъ ба.

Ер очерк йистеяккха лов сона къамаьл долалуча хана вай хьоаьйча республиканска митинге Гелисханов Юсупа ший къамаьл чакхдоалаш аьннача дешашца:

«Новкъоста Л. И. Брежнева республика къахьегамхошка дайтача дIайхача моаршала оаха лу жоп да 1978 шера укх шерарчул а хьийкъагIа ялат кхеделга».

Ишта хила а деза, пятилеткa гвардейцаш бап нийсача наьхъ тIара бувларех!

З. ДАУРБЕКОВ.

ТАТАРСКИ ССР. Болх бе-йоласиной этилбензоли стироли доаккха «Нижнекамскнефтехим» производственни объединене завод.

Холодильникаш, радиоаппаратура, йоазон машинкаш, дампаш, пхьегIаш хьаеча эша бедая-кийчъю карттера предприяти я из.

СУРТА ТIА: хердача предприяте технологически установка хьалъеш бола гIишлоихой.

Е. ЛОГВИНОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ОКТЯБРА МАЬЛХА КIАЛ

ДЕНАЛ ДОЛА ВЕЖАРИЙ

Iалаьмате чIоагIа дегаш гIоздаьина накъабоагIа советски нах Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара цIейна.

60 шера боккха гIа дIахьалха баьккхаб вай мехко. Хьалха геттара тIехьайиса, къе хинна Россе паччахьалкхе хIанз дунен тIа эггара хьалха латта, ший халкъ сийрдача кхоаненга — коммунизмага дуваш йола паччахьалкхе хинна дIаэттай.

Из ишта хилийтара къовсам лоаттабаьрех цукха ба вай иразерча замах вайна юкъе боацаш. Бакъда, уж цIаккха а дагара балац тIехьенашта, цар сий лакха лоаттаду.

ХIанз са дувца безам ба тхоай юрта кхы а дукха болча цхьан дезалах.

Цу дезала да Гуноев Дауд колхозаш вIашагIйоккхача хана эггара хьалха цига дIаязвеннарех цаI вар. Дукха кхетама болх бир по цу гIулакхах нах кхетабеш. Шоай колхозе цо вIашагIъеллар коа тIара оалхазараш леладу хьалхара ферма, дукккхача шерашка цунна кулгалдеш хилар. Из вар стахановец, юрта бахача наха лоархIа саг. Дика толамаш дахар бахьан долаш из вахийта хилар халкъа боахама карагIдаьинарий Москверча выставке. Цига ферма заведующена елар Сийлен грамота, хIаьта колхоза совгIата говр елар.

Шераш дIаухар, советски наьха хьал-торо тоалуш яр. Цунах доккхал дора Дауда. Ше дийша воаца дезала да чIоагIа ловш вар ший бераш дийша хилар, наха эшаш бола нах хинна уж дIаоттар. Цунна дагадаьллар кхоачаш а хилар, Дауд цу ханага кхаччалпа ваьха веце а.

Дауда воккхагIа вола воI Йоакъаб, машиннаькъа техникум а яьккха, болх беш хилар Гудермесерча машиннаькъа станце дежурнелла. 1940 шера Йоакъаб эскаре гIулакх де вахар, цига яьккхар бувзама эпсарий училище. 1941 шера денз 1945 шерага кхаччалца из тIом беш хиннав Калинински фронта 114 Ивановски коммунистически дивизе ударни батальоне, ротана керте лаьттав. Цу тIем тIа цунна контузи а кхозза човнаш а хиннай. Цунна деннад пхиъ тIема совгIат.

Котало яьккхачул тIехьагIа, 1946 шера ЦIеча Эскарера демобилизаци йир. Цхьан юкъа город Фрунзе ший говзалах болх бир. Цул тIехьагIа из юха цIавера ше ваьча мехка.

Дукккхача хана цо болх бир «Ингушский» совхоза партийни организаце секретаралла, болхлой профсоюза комитета председателалла, итт шера вIашта юрта Совета председатель хиннав. Болх а беш заочно дийшар цо юртбоахама техникуме. Из чакх а яьккха хIанз а «Малгобекский» винсовхоза шурий-товарни ферма заведующи ва, из хержав горсовета депутаталла.

Дауда шоллагIа вола воI ЯрагIи тIом хьале болх беш вар парте Пседахски райкоме. ТIом хьайнача шера райкома хьалхарча секретара Заигиев Ахьмада тIеххьа ший лоIамагIа тIем тIа вахар из. 1942 шера къонача бIухочун курсаш а полковой школа а яьккха ваьлча из хьожавир 127 Кавказски полке. 1943 шера апрель бетта боккъонцахьа бола тIом дIаболабир ЯрагIе. Говрий механизированни группана чуйоагIа Кавказски полк кийчлуш яр Одессана тIалата.

Группана хьалхашка декхар оттадир город Одессана хий лоаттаду насосни боахам, из фашисташа эккхийтаргбоацаш кара а лаьца, цул тIехьагIа Одесса хьа а яьккха, фашистий гарнизонаш совца а яь регулярни эскар тIаккхачалца цига латта аьнна.

Дика маскировка а яь, немцашта хьалхашка кIийле а лаьца, пхьа ди даьккхар полко, бийсанна артиллере никъ баьккхар.

ЦIаккха а дагара ялац 1944 шера апрель бетта из бийса ЯрагIена. Геттара баьде, дарзах елхаш яр из. Ди къувкъаш санна хетийташ етта йолайнр йоккхий топаш, юкъеяьлар цIи хеза гвардейски минометаш. ЯрагIе ший ферта тIакхоллашехьа сигала яхар атаке бахара тIахьеха ракеташ, полк говраш хаьккка тIайолаелар немций чIоагIаленашта.

Дукха зе ца хулаш хьалхарча чIоагIаленах, вай артиллере тIакIалтIатехача моттигех тIехъиккхар полк. Ишта атака хургхилар ца ховш бола фашисташ боа а беш тыле кхы а кIоаргагIа чуйодаш яр полк. Ше йоддашехьа цо йохайора моастагIий коммуникацеш, бувзам хургбоацаш аьшксаьргаш тедар. Сатоссаш хьаяьккхар тIема кечамах етта лаьтта эшелонаш йола сортировочни машиннаькъа узловой станци, караера гIулакх деш бола нах а тIехьа, немций боккха низ бола радиостанци.

Ди айделча сводка оттаеш яр. Писарь шийца а волаш документаш кийчдеш воаллар ЯрагIи, хIаьта полка командир рацеца къамаьл деш вар. Цу ханна чIоагIа тата деш цига кхаьчар броневик. ЦIагIа хьачуваьлар Iаьржа ферта кхелла, бIарграш тIа Iочуэза элтара кий тулла, денал долга гуш вола лоаман саг. Из вайза а вайза полка командира нийсвенна дIа а этта дийцар латтача гIулакхех лаьца. ТIавенар вар Иса Александрович Плиев. Духхьашха гуш вар ЯрагIена советски военачальникех цаI вола из денал, майрал дола саг.

...ШоллагIа дола ди а дар дарзах елхаш, вай бIухошта ма-эшшара аьттув болаш. Цу дийнахьа сайре тIакхоачаш моастагIчун тыле 50—60 километр кIоарга чубахар уж. Дукха духьале йоацаш йохайора наг-нагахьа нийслу фашистий гарнизонаш. Цу дийнахьа полко хьалаьцар немцаша эккхийта аьина кийчбаь хинна насосни боахам, хIаьта моастагIий Днестрах тIехбоала беза гечо долчча кIийле йир. Комендантски часташ тIаккхаччалца цига лаьттар Я. Д. Гуноева кулгалду взвод. Цигара карайоалаьха деш хинна немций отряд а яр цигга. Царна юкъе хинна цхьа немций воккха саг, эрсий мотт шийна во хой а, ЯрагIена дувцаш вар ше фашист а воацаш, болхло волга, тIем тIа ва безам боацашехьа ше низагIа укхаза вайтар. Ишта къонача командирага цо хоам бир укхазара 4 километр мара гаьна боацаш фашисташ хиларах.

Цу сахьате майралца гIоргвьнна пулеметчик Умарови, кхо автоматчики, къаьна немцеи шийца а ваьккха говраш немций болча оагIорахьа хаькхав ЯрагIе. ГIар йоацаш немций чухиннача цIенна юхxе а баха, шишша саг дIа-юха а векъавенна пулемети автоматаши хьеккхар цар. Цул тIехьагIа немций воккха саг тIавахийтар уж карабоагIилга деха. Цхьа юкъ яьлча, бера герз Iо а кхувсаш, цIагIара араболабелар доккхий дегIамаш дола арийцаш. Обер-лейтенант шоашца а волаш 50 салте вар каравоалаваьр. Ишта карабера дукха тIема кхоачам а.

Цу тайппара операци дика чакхъяккхарах Гуноев ЯрагIена елар Сийлен орден. ТIом чакхбалале кхы а дукха правительственни совгIаташ тийлар цунна.

ХIанз дог дашаш дагалувц ЯрагIе тIем тIа байна ший новкъостий пулеметчик Умаров, Валаев ТIахIир, батальона командир Ткач, батальона комиссар, боккъонцахьа вола коммунист, атаке водаш вийна майор Парагульгов Ахьмад.

1944 шера 10 апреле денз 13 апреле кхаччалца етташ боабир цар кхерабенна байдда дIауха фашисташ. 13 апреле бийсанна цхьан довна тIа чов хилар ЯрагIена. Цу бус вийра парте Саясановски райкома секретарь хинна, Одесса лаьтта дIавелла воалла цун новкъост Хакишев Шалауди.

ЯрагIена хIанз а хьалхашка латт доккха дегI долча говра тIа а ваIIаш, сира кий а тиллa, яьккха маузер бе а йоаллаш атаке болхараштa из хьалха волаш вахара сурт. Веннача Ш. Хакишевна елар Дай-мехка тIема I степена орден. ТIехьагIа 127 полка парторгах Ш. Хакишевах ший тIема дагалоацамаш тIа дувц арме группа командир хиннача И. А. Плиева.

1946 шера ший воша Йоакъаб санна из цIавера Советски Эскарера. Цу хана денз къахьегаш ва вай Даьхе кхы а йIаьхегIа хилийтара.

Дауда зIамагIа вола воI Iумар тIем тIа хиланзар. Из геттара къона вар цу хана. Бакъда, вай Даьхен низ алсамбоаккхача шийтара доагIа даькъа юкъекхухьаш хьавоагIа Iумар.

Механизаце М. Горьке цIерагIа Белоцерсковски училища чакхъяьккхача цо болх бир итт шера вIаштта механизатор волаш а тракторни бригада бригадир волаш а. Кавказе юха цIавеча 1960 шерагара 1976 шерага кхаччалца из хилар «Ингушский» совхоза отделене управляющи. ДIадахача шера апрель бетта из держав Пседахски юрта Совета председателалла. Миччахьа парте ше балха тIа хьожавича гIулакх тешаме чакхдоахаш хьавоагIа Iумар. Цунна тешал ду Гуноев Iумара тийннача совгIаташа. Масала, из ва «РСФСР юрта боахама отличник», цунна еннай «Эрий даьда лаьтташ карадерзадарах», «За доблестный труд», Ленински юбилейни медалаш, Къахьегама ЦIеча Байракха орден, парте, комсомола, профсоюза горкомий 20 совгIа Сийлен грамоташ. Из хержа хинав Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла, КПСС обкома члeналла кандидат.

Шоай юрта бахача наха сий деш, лоархIаш нах ба Дауда къонгаш. Уж ба боккъонцахьа бола, доккха хьинар дола коммунизм хьалъераш. Цар дика кхетаду сага сий къахьегамца доалилга. Из царна хьалха даьккхад дас — Дауда.

М. АТАЕВ. «Малгобекнефть» НГДУ вокккхагIвола оператор.

ДОДЗОЛ ДЕХЬАРА

ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ДОТТАГIАЛ ЧIОАГIДЕШ

Дели арадувлача «Совьет ленд» яхача АПН журнала корреспондент вIашагIкхийтар Керала штата керттерча министраца А. К. Антонеца. Ишта дийцар цо:

— Вай пачхаьалкхений исторе тIа шин дезача деноща белгала да карара шу: Инде оаха торжественно дездаьча кортамукъале яьккхача 30 шу дизара денца, шун мехка—тIакхоачаш долча Октябрьски революце 60 шу дизара денца. Советскии индийски халкъашта юкъерча доттагIлен а вIаши цхьана къахьегара а гIулакхаш ший гаьннара истори долаш да. Алхха Советски Россе тхоаш хьаллоацаргхиларах тешаш дар тхо кортамукъал яьккхача хьалхарча шерашка денз. Тхоай кортамукъале, Инде кховне Iалашъяра хиланза даргдоацаш дар еза промышленность сихагIа дегIаьр, паччахьалкхен сектор низах йолар. Советски Союза кхетадир тха хьашташ, уж хьал а лаьцар. Советски паччахьалкхено новкъостал а деш цу хана лард елла индустриальни база тхона тахан а накъайоал дукккхача къамий корпорацей влияниена духьала къовсам лоаттабара, халкъа экономика, кортамукъал чIоагIъяра.

Советски Союзацара доттагIал тха арахьарча политика къаьгга дола дакъа да. Машара, доттагIлен, вIаши цхьана гIулакхаш леладарах вай мехкашта юкъера договор, вай хьашташ кхоачашдаь ца Iеш, боккхача лоархIаме гIулакх да дерригача дунен тIа машар чIоагIбара, колониальни халкъаш мукъадахара, империализмана духьала лоаттабеча къовсама.

Итташ шерашка вIаштта СССР-и Индии цхьан мугIаре а этта къовсам лоаттабеш я дерригача дунен тIа машар чIоагIбара, герз дIадаккхара, дунен халкъашта юкъера кхохкам кIаьдбара тIехьа, хьаллоац африкански а латиноамерикански а мехкий кортамукъален боламаш.

Керала штате, Тхумба яхача юрта юххе, СССР новкъосталца хьалъеш я космодром. Са белгалдаккха безам ба космос караерзаяра Индена новкъостал де шун мохк болабеннача цу лоацача юкъа, вIалла ца хийттача бесса, тха толамаш дахар. ХIаьта со тешаш ва космос тахкаро Индена дукха пайда тIабахьаргхиларах. Аьлча тоъаргда, телевидене а искусственни спутникий а новкъосталца тха обозревательни программашка хьежа мехкарча ворхI бIаь эзар юртех хIаране торо лургхилар. Цунах доккха новкъостал хургда тха лаьтташ леладераштa а. Спутникаш тIара информацеш ухаргья тха мехка чIоагIа лоархIам бола хаоттам хувцалуш хиларах хоам беш. Ховш ма-хиллара, тханцига дукккхача хана йоачаш а лаьтте, цIаьхха йокъал отт.

Инденеи СССР-ан юкъера торговле гIулакхаш шердаларца дувзаденна дегIаденад тха штато экспорта юкъекхухьа дакъа а. Масала, Советски Союзе кхоач дукхха кокосови хьоаса. Ишта дика гуш йола моттиг дIалоац товарооборота юкъе тха штетерча кешью яхача бIарашен кустарни изделешен. ХIанз дувцаш да Керале прописка йолча торгови кемашта лаьрхIа электронни оборудовани Iалашъяра дош.

Сай къамаьл чакхдоалаш сона ловра беррига советски нах Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизарца даькъала бувца. Вай мехкашта юкъера доттагIал массаза а хинад экономика, торговле, культура гIулакхаш дIа-юха кхеташ чIоагIдаларал совгIа, дунен халкъий арене деладеча гIулакхий вай политически контакташ чIоагIъеш а.

(АПН).

КЪАХЬЕГАМА ЦIЕЙ

«ЭзарлагIа йолча инкала кIорига цIей» хилар дукха ха йоацаш Монголерча Малхбоален гобийски аймака хьайбаш леладерий. ДикагIа болчарна совгIаташи дипломаши делар, уж даькъала бувцаш къамаьлаш дир. Из цIей чакхдаьлар «яьссален кемасх» хьандар сихагIа да хьожача спортивни яхьаца.

Дог гIоздоаккха гIулакх дар хьайбаш леладераша белгалдаьккхар. Кхыметтел укхаза бахача дукха ха йолча къоаношта а дайнадац цхьан бригаде-м хац еррига́ча сомоне а эзар инкала кIориг йола Iул вIашагIкхеташ... Шу долалуш «Социализмын зам» яхача юртбоахама объединене хьайбаш леладераш социалистически яхьа юкъебахар Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийна хIара бригаде 1000 инкал хьалкхеяр керттера декхар а долаш. Цунах даьина беркат хIанз гуш да: хьинаре, цхьаккхе хIама ца ходеш къахьегарца Будар (из цIи бригадах тиллай боахама центральни усадьба йолча моттига цIераца дийза) яхача алхха цхьан бригада укх шера дIа а ийца, цхьаккхе ца къастийташ хьалкхеяьй 1168- инкала кIориг. Укхаза болх беш ба шоай гIулакх дика довза, инкалаш леланра йоккха опыт йола Е. Борхухэн, Х. Ням, Н. Улгийт, С. Гомбосурэн. ХIаране тIехдикача хьоккхамо толамга кхоачайир бригада.

МЕТАЛЛАШ ЧАКХДАХАРА КЕРДА ТЕХНОЛОГИ

Бухарестерча машиннашъяра Iилма-тохкама институте гучаяьккхай, боккха низ тIабода оатхалаш хьаелга дикка сихде торо хулийта, металл чакхдаккхара керда технологи. Цунца вIаштIехьдоал цу оатхала нийсал микрона иттлагIча даькъага дIакхоачаш хилийта.

Электрически разрядашца Iоткъам а беш металла хулача электроэрозе гIулакха ларда тIа да из метод гучаялар.

Керда технологи балха юкъе йоалаяро торо хулийт тайп-тайпара а чоалхапе а оатхалаш хьае, кходайт дукха металл.

В. ГУБАНОВ, АПН соб. корр.

СОВЕТСКИ ТУРИСТА КЛУБАШ

Советски туриста клубаш хьайийллай Болгаре дукхача городашка — Габрове, Плевене, Велико-Тырнове, Стара-Загоре...

Цу тайпара хьалхара клуб хьайийллаяр вошал долча мехкара ухача туристически группашца беш бола культурно-массови болх тоабаран царна деш дола гIулакх айдаран.

Цу клубашка хьаьшашта гойт йIаьхий художественно-музыкальни программаш, вIашагIкхетараш хул фашизманеи империализманеи духьала доккха дакъа лоацаш хиннарашца, къахьегаме хьалха латтарашца, культура а искусства а деятелашца. КIира цкъа хул болгаро-советски доггагIлен сайреш.

Советски туристий торо я шийна эша музыкальни инструмент ханна эца, библиотекера эрсий меттала дола книжкаш деша, истола тIарча ловзарех ловза. Клубе венача хIаранена лу Димитров Георге сурт тIадола значок, Болгаре хьалхара а хIанзара а ханаш гойта хоза кийчъяь материалаш.

(София-пресс—АПН).

ДЕГIАДОАГIА ТОВАРАШ ДIА-ЮХА ХУВЦИЛГА

Ялх миллиард долларал тIех мах болаш хургда укх шера Кубо кхыча мехкашца леладу хувцараш деш мах бара гIулакх. Революци ялалехьа, 1958 шера из цаIи ахи миллиард долларал кIеззига дукхагIа мара дацар.

ХIанз укх сахьате кубински экспорте хьалха санна доккхагIа дола дакъа шекаро дIалоац, бакъда, хIара шу массаза доал дегIаухаш да минералаш а ишта кхачан товараш а, масала, чкъаьрий, цитрусови хIамаш лоаттаелга. Белгалдаххал хувцамаш хиннад импорта даькъе а. Шовзткъе иттлагIча шерашца нийсдича республико доаэол арахьара тахан бархIазза дукхагIа йию машинаш, оборудовани.

Массехк шера вIаштта Куба керттера торгови партнер я Советски Союз.

(АПН).

Октябра 60 шу дузаш Итале хьаштдолаш ба Советски Союз а Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революцех дар а дикагIа довза. Цунна дола тешал да советски книжкаш, плакаташ, периодически изданеш дукхагIа хоатташ йолга. ЧIоагIа хьаштдолаш дIаэц укхаза СССР-ра общественно-политически, художественни, Iилма - технически литература.

СУРТА ТIА: Модене советски книжкаш дохкаш да.

В. АГЕЕВА сурт. ТАСС фотохроника.

ДIАЬХДЕННА ДОВ

ПИСЬМО ЛЕРАГIА

«УНАХЦIЕНА атмосфера, дисциплина, эздий гIулакхаш хьахилац алхха распоряженеца, правилаца, циркуляраца... Теша веза хIара саг ший дега кIоарталенгара диканга кхача гIертарах... Ше луш бола хьокхам — кхычарна хинна ца Iеш, керттерча даькъе сага шийна дола а эггара дикагIдола тешаль» яха К. С. Станиславске дешаш дагаухар сона редакце ГрозНИИ медпункта медсестрас Инаркиева Зоврбика Iайшета яздаь письмо дешаш.

Цо дувцаш хиннар саг цецваллал хIама дар. Ше болх беча медпункта заведующе Яценко Таисия Григорьевнас ше балхара дIаяккха гIерташ яха а лела а йитац, дика а во а ца оалаш хIама дисадац шийга, яхаш, новкъостал дехар цо.

Иштта шин кхалсага къувлаш дар фуд хара кхаьчар со ГрозНИИ медпункте. Эггара хьалха сона духьалкхийттар Инаркиева Iайшет ше. Сатем байна, дог кийша хьежар кхалсаг. Фу хургда-кх хьогI укхох? яха хаттар латтар цун бIаргашка.

ДIахо шийнеи заведующенеи юкъе эттача гIулакхах дувца йолаелар из, бIаргех Iоуха хий дIа а доахаш. 19 шера цу института медпункте медсестра йолаш болх беш хьайоагIа Инаркиева Iайшет. Массанена езаш а лоархIаш а я из. 1973 шера института болхлоша кхы хозагIа хила йиш йоацаш сайре а яь геттара езъяь пенсе накъаяьккхар из, совгIаташ а грамоташ а луш, цунна дика мел дар хилар ловш ловнаш а доахаш.

Бакъда, ший балхах а дукха езача коллективах а къаста маганзар Iайшета. Новкъостал дIадехаш кхуви воагIа кIаьнк а йиIиг а яр. Иштта дIахо а хьаьнала къахьега яьлар из. Бакъда цун хьаьнала къахьегар эшаш яцар медпункта заведующи — Яценко Таисия Григорьевна.

Дале а сихлургдац вай.

Фуд-теш хиннар? Юхьанцара дIадолалургда вай. Яценко цу медпункте заведующи йолаш болх бу 12 шу да. ВIаши тарлуш, товш, цхьайолча хана балха даим хулаш дола цхьаццадола лоадам боаца цатоамаш ца лаьрхIача барттайна дIабаьхкаб уж шоайла. Бакъда, пенси хьожадича а Инаркиева балхара дIа ца яхаро са кхоачадир Яценкой. Инаркиевас дIа мел ловзаш бола ког, дIа мел тохаш дола кулг дега човеш дар Таисия Григорьевнайна. Шийтта шу нийшар цунна из шийна ма-хетта язде, маха тоха ховш йоацилга къоастадара а ший пурмана из ца лелилга кхетадара а. Унзара гIа санна хетар Инаркиевана этта сурт. Бакъда из сендухьа да шийна хацар цунна. Шийца из дикача дагара йоацилга хоалора цунна а цунна гонахьа болх бечарна а. Медпункта коллектив йоккха яц — ялх саг, цудухьа деррига а массанена гуш дар.

Бакъда, из юкъиг мара яцар. ВогIа мел дар дIахо гучадаргдолаш хиннадар. ХIаьта из дIадоладелар укх шера апрель бетта. Яценко отпуске йолаш унахцIено лораяра министерстве анонимни письмо дера. ГрозНИИ медпункта заведующе Яценкос балхе, ца доагIа гIулакхаш леладарах а цига доаллачох а дувцаш дар из. (Дицценнадацар шийна болча аьттонна, бовзаш а безаш я болча наха цо больничнеш дIателар, шийна ловча тайпара молхаш дIаекъар).

Нохч - ГIалгIай АССР халкъа тIахьожама Комитета пхи саг юкъе а волаш май бетта яйтача комиссена гучадаьлар письмо тIа яздаьр цхьадолча даькъе бакъдолга: Яценко балха тIехьаюсаш а балхара ханал хьалха дIаухаш а лийна хилар. Письмо тIа долаш хинна кхы мел дола кхоачамбоацараш комиссе тахка вIаштIехьдаланзар, хоадам боллаш факташ ца хилар бахьан долаш. Цу письмо лерагIа къахьегама дисциплина телхаярах взыскани йир Яценкойна.

Човна тIа хьаьрца тух хилар цунах. Отпускера араяьлча хьалха санна кIезиг-дукха а безаме яцар заведующи. Ена комисси а письмо а Инаркиевай гIулакх лаьрхIар цо. Из а деррига дацар.

Iа сона ер ма-даьдий, аз хьайна фу ду хьожаргья-кх хьо, яхаш дар цо дIахо мел леладаь гIулакхаш. ХIама гунахьа доацача кхалсага Iаьржа денош тIадоаладир цо. Бахьан долаш а доацаш а кхалсаг елхача дIакхоачайича мара сацацар Яценко. Шийна ала ховри могари дIаоалаш, цадоагIа тIехьадеттараш деш «чIир» леха йолаелар из.

ХIанз Инаркиевага кхыметтел цун къаман хьакъехьа а Iоттораш еш къамаьл де яьлар из. Йиш еха кхалсаг администрацега леткъар. ГрозНИИ директора Леонтьев Александр Семеновича тIа а йийха цIенхаштта бехк баьккхар Яценкох, ткъаь итт къамах болча нахах латтача барттайнача коллективе цу тайпара къамаьлаш ловргдоацилга цунга дIа а хойташ. Бакъда, цул тIехьагIа а кхы хайра йижанзар дов. Садийттача хIама хургдоацилга а хайна юхале яьлар медсестра а...

ХIара ди хьа массаза доагIа кердадувлар довнаш... Сатем дIабаьлар цу шиннена уллув болх бечар а. Уж шиъ къоаста ца йича хIама хуле тамаш я-кх, йоахар цар. ДIаяха тигацар Инаркиевас, ше дIаIемандаь, берригаш бовзандаь, иззамо дика моттиг кхы шийна кораймоагIаргйоацандаь — Яценкос.

Шин кхалсага юкъе этта гIулакх медпункта цIен юкъера арадаьнна дукха ха я. Из дов дика довзаш ба «СевкавНИПИнефтен» ГрозНИИ болхлой (хIаьта цу шиннахьа болх беш 3 эзар саг ва). Кхетаде хала дац дIаьхденна из дов укхаза мел волчоа кIордадаьлга.

Иштта, ГрозНИИ I-ча отдела начальника, Сийлахь - боккхача Дай-мехка тIема доакъашхочо Кизлюк Клариса Федоровнас йоах: — Цхьа декхараш кхоачащдеш йоаллача шин кхалсага юкъе нийсденнар хьаштдоацар да. Сов гаьна а даьннад из гIулакх. Уж хьаштдоацараш а ца леладеш шоай болх бизза чакхбоаккхаре бакъахьа хетар. ХIаьта цар доагIар хьа ца делга цар кулгалхошта а берригача болхлошта а дика ховш да. Шийга хьежаш унахо ваггIаше а телефонаца къамаьл деш массехк сахьат даккхара а цо доагIар дувцаш ха йоаяра а тIера я Яценко. ТIаккха фу бехк ба вокхар?

ШоллагIча дийнахьа со яхар Яценко йолча. (Ах ставках № 4 йолча поликлинике болх беш я из, ах ставка-медпункте. Шийтта сахьат даьлча балха хила езаш йола из цу дийнахьа ах сахьата тIехьайиса хьаера. Фу дергда аз, ши бер ма-дий са, бехказа ювлар из). Сона духьалъягIа къона кхалсаг. Цун куцага диллача хала да цо леладу яхача гIулакхех теша а. Бакъда юххьанца деиз дIадоладаьча къамаьлаца цаI дар — «со бехке яц». Инаркиева санна йоацаш шийх бIубенна яр из. Аз дош юкъекхесса а ше тувлаяр кхераш санна сихъенна дувцар цо. Бакъда из деррига а шоайла уж дика товш хиннача хаиара хIамаш дар. Йоккхача сагага ше во цхьа дош аьннадац ала гIертар из. Малав из хезар, хьаоттавел, йоахар цо, ший а шийна юкхе яьгIача медсестрай Жвалюк Галинай а дог кхардаш.

— Со-м дIагIоргья укхазара, хIанз института телефон хьачуйилча, — бегаш бе гIертар из.— Ши цIа дола квартира хьа ма еннайий сона.

Фуд шоана юкъе хиннар? Балхара Инаркиева дIаякха хIана гIерт хьо шийга хьаттача, кхы дукха шек а йоацаш цо аьлар:

— Хьона бакъдар дезе, из балхара сай вIалла а вIаштIехьхиннадаларе дIаяккха енаяр со (из со а цепйоаккхаш дар). Цун лерттIа язде хац... бIеха язду... диагнозаш нийса язъяц...

Юххера а тха къамаьл чакхдоалаш дог диллача саго санна пенсионерий безам меллаб шоай балха моттиге къахьега йиш йолаш закон арадаьннад йоах вайна, аьлар цо.

Ший балха декхараш Яценкос доагIаIача бесса кхоачаш ца делга а цо балха ца доагIаш дола гIулакхаш леладелга а ца ховш вIалла бац медпункт чуйоагIаш йолча 4-ча поликлиника кулгалхой.

Поликлиника керттерча лора заместителя Бритаус Юлия Архиповнас мукIарал дир:

— Долаш дар сенна кхухьаргда къайла. Поликлинике ховш дар медпункте кхоачамбоацараш долга а, цига хоза доаца хIама латтилга а. ХIаьта Яценко а кхы Iа яха болхло йоацилга а из гIожа йоага а ховш ма-д тхо. Бакъда из дIаяьккхача цун когаметта дIаоттаве саг воацандаь из лелаеезаш да-кх. Цхьацца тIа а ехаш царца къамаьл даьд оаха. Кхы цу тайпара хIама гучадаргдац аьнна дош а дале яьнна дIа ма-йодар уж шаккхе. Фу дергда-м хац тхона царна... Оаш мукъагIа новкъосталдел тхона, дехар дора цо.

Медпункте иштта гIулакх латташ хилар, вай ма-аллара, массанахьа а массабарашта а ховш дале а из дIадаккхара ер ма-дий аьнна цхьанне а даь хIама дац. Массане а цецбувлаш баламаж хьалъувзаш цу шин кхалсага,« шоай гIулакх» лоархI цунах. Цудухьа тамаш а яц, бакъдар сенах ховргда хIаравар ше-ше юстара вала гIийртача.

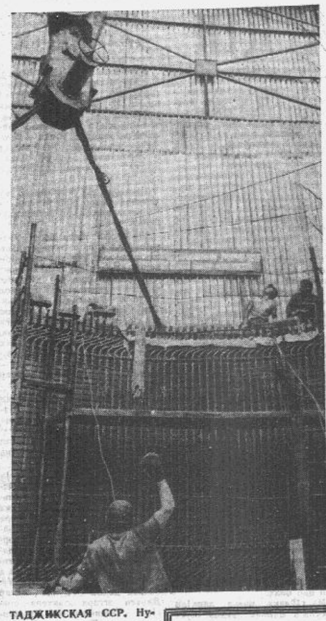
Бакъда Яценко Iокодаеш дешаш кходац цхьанне а — е ГрозНИИ месткома председателя Добриков Виктор Петровича (из дош месткома заседание айде дош-м деннад цо), е лора-гинеколога Васильева Галина Александровнас, е цергий лора Новахова Римма Соломоновнас, е медсестрас Жвалюк Галинас, иштта кхычар а. Дале а е царна е тIабехкачарна а маганзар чуръяьнна хьувза заведующи - кулгалхо юхатохара доагIаш дар дIаала, из меттаоттае. Цун керттера бахьан да из гIулакх принципиально цхьанне а ца дашхар. Цудухьа хIара дийнахьа — сардамаш, гIараш. Маца чакхдаргда ховш а дац.

ТIаккха Яценкох ала йиш яц шийна лайча из хьинарах йизза, къахьегам безаш, болх бе ховш йола саг яц, аьнна. Бакъда уж дерригаш а дукхагIча даькъе кIалдихьад хьаким а администратор а ше хиларах ший фухха де йиш йолаш санна хетача медпункта заведующе. ХIама ала саг хIаьта а мичав сога яха хургда-кх цо!

Пхе шера дIаьхденнача укх дерригнех лаьца дувца а дезацар — сов дукха да укхаза ца дийцача а мегардараш, массаза хула хIамаш, дукха дего тIа ца эцараш. Дале а, ца дийцача далац дуккхача наха гIулакх деча медпункта болх цар цIенхаштта толхабаьндаь. «Сона Iа а ма даьдий халахетар, хьа дог-м аз а дохадергда» яха уйла балха юкъе ца кхийлача бакъахьа хургдацар - хьогI, Таисия Григорьевна?

Лоацца аьлча, из дIаьхденна дов дIадаккхара шийгара доагIаш дола дош ала декхарийла ба аьнна хет № 4 йолча поликлиника а горздравотдела а кулгалхой, цу гIулакха эша сабар, низ дIакхоачаш медпункта коллектив ше ца хилча хIаьта а.

Р. ЯНДИЕВА.

ТАДЖИКСКАЯ ССР. Нурекски ГЭС хьалъераш болх чакхбаьккха бовла боахк. Каста болх бе йолалургья цигара 300 эзар киловатт низ бола ялхлагIа агрегат. Графикал хьалха вIашагIйоллаш я из.

Болх сихагIа чакхбаккхаран балха дикал лакха хилийтаран боккхача лоархIаме хилар цига яьржа хинна «Болхлой эстафета» яха массехк говзал Iомаяра тIехьара социалистически яхь. Нурекски ГЭС хьалъеча коллективе яьржа яхь шеръелар берригача мехка. Шоай декхараш кхоачаш а деш, предприятеша-поставщикаша ханал хьалха хьаийтар ялхлагIча гидроагрегата эша оборудовани.

СУРТА ТIА: ялхлагIча агрегата болх бергбола моттиг кийпъеш латт. Болх беш я СССР Паччахьалкхен преме лауреат Шильников Анатолий керте латта электромонтажникий бригада.

Р. НЕТЕЛЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Сутарбий воалаваьвий оаш?..

Вай республике дика вовзаш ва Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни артист Дениев Iалви. Ткъо шу да цо театре болх бу.

Эггара хьалха Iалви сона вайзав 1957 шера Алма-Ате. Цу хана цига вIашагIйоллаш яр Нохч-ГIалгIай халхарий а ашарий а ансамбль. Цу ансамбле дIаэцара йолча конкурсе дакъа лаца баьхка дукха кагийнахи мехкарий бар. Уж баьхкабар Казахстана а Киргизе а массе миIингашкара.

Цига уха катирхой тIа а эцаш, дIаязбеш вар со. Из гIулакх сона тIадилладар тIехьагIа вай республика культура министр хиннача Татаев Вахас. Цхьан дийнахьа сона тIавера лохорча дегIара тIах аьнна цхьа зIамига саг. «Цу списка тIа дIаязвел со а», — аьлар цо. Ше Дениев Iалви волга хьахайтар.

— Фу говзал я хьа? — аьнна аз хаттар дича цо жоп делар ше зурма лакха, халхар де, пандар лакха ховш ва аьнна. Артист-универсал ала мегаргда сох, тIатехар.

Ансамбле ше дIаэцирхиларах шек воаца Iалви ше латтача цыганий халхара кеп оттае волавелар. Цунах цецбаьнна бар гонахьа латтараш. Ер-м Iомаве а ца везаш кийчча артист ва, хийтар сона.

Цхьа ка яьннача гIолла юха а сона тIа а вена, са цIи а хаьтта цо аьлар:

— Цхьан пхийтта минута хьо мукъаваларе хьона де цхьа совгIат дар са.

Тхо шиъ чувахар цхьан репетиционни зIамигача цIагIа. Стола тIа латтар патефон. Ко а кхостадаь из дIайолаялийтар Iалве. ТIаккха цхьан къоарзача кIада юкъера хьа а яьккха пластинка тIайиллар. Сона духхьашха хозаш дар из илли. Из хиннадар Харачойрча Заьлмахах даькхха илли. Хила а хилар цунах сона доккха совгIат.

Конкурсах чакхвалара мел эша экзаменаш дика дIаенна Iалви дIанийцар ансамбле. Дукха ха ялале цунах хилар солист. Нохч-ГIалгIай ансамблага хьажа мел ухараша белгалвоахар из.

Миччахьа вай ансамбль кхачарах :Украине, ГуржегIа, Дагестане, ХIирий мехка кепайоазоно белгалвоахар Дениев Iалви.

ДагадоагIа сона, Украине гастролешка долаш цхьан парке концерт дош дар тхо. Дениев Iалве цига даьккхар «Iаьржа цIацкъамаш, жогIара бIаргаш» яха украински халкъа илли. Хьажа баьхкараштa юкъе ваьгIача цхьан вокккхача сага бIаргех хий даьлар. Артист илли аьнна ваьлча сцена тIа а ваьнна морхI бизза зизаш деляр цо цунна.

—Дуккхача иллиалархоша из илли оалаш хезад сона, — йоахар вокккхача саго. — Бакъда, Iа санна хоза мукъам болаш даггара из оалаш хIанзалца саг вайнавац. Ансамбле болх беш оаха цхьана яьккхача хана дукхха а нийсъелар иштта Iалвена баркалаш оалаш моттигаш.

1958 шера Дениев Iалви балха вахар Нохч-ГIалгIай драматически театре. Цу хана театре директор вар Хамидов Iабдулла. «Аз Алма-Ате хьо ансамбле хьаэцаш а театра лаьрхIа нийцавар хьо, Iалви. Бакъда, ансамбле чIоагIа эшаш вар хьо, хIаьта а театре хIанз кхы а чIоагIагIа эш», — аьлар Хамидова. ДIакхайкадир из дика артист хургхиларах ше тешилга. ГIалат валанзар из цу тIа.

Драматически театре балха веча эггара хьалха Дениев Iалве ловзаяьр яр Х. Ошаева язъяьча пьесах оттаяьча спектакла тIарча революционера Тымчука роль. Атта дацар Iалвена из роль кийчъе, хIана аьлча моллагIа Iа духхьашха деш дола хIама хала хуландаь. Цул совгIа, дукха деша дезар. Iуйрийна репетици хулар тха, хIаьта делкъал тIехьагIа деша дезаш хулар. Дийнахьен буси 15 — 16 сахьата бора болх. Цу хана дувшар а гIаттар а театре дар тха. Квартираш яцар. Иштта тхона яцар актера болх бе торо йола дика моттигаш. Дале а, оаха лехацар атто. Еррига уйла балха тIаерзаяь яр. Къона дар тхо цу ханз, фуннагIа карагIоалар. Цул совгIа Дениев Iалви тхоца хиларо тха саготдалийтацар. Сайрийна болх а дешар а чакхдаьлча оаха мел дувцар дуваалоря оахош кийчъеча ролашца. ХIаране ше-ше дикагIа ловза гIерташ къувсар. Цудухьа болх дика дIабодар.

Духхьашха мара ловза воласинавеце а тхона гора Дениев Iалви тхоайл тIехволтя. Цунгара масал эца шоашта, оалар каст-каста режисера.

Iалаьмате дика ловзайир Iалве ший эггара хьалхара Тымчука роль. Боккъонцахьа революционера леладаь гIулакхаш наха гойта вIаштIехьдаьлар къонача артиста. Сцена тIа чIоагIа тIах яьнна вар, деррига долчча бесса хьагойта ховра. Цул тIехьагIа дукха ха ялалехьа цо ловзайир «Майра Кикила» яхача спектакла тIарча керттерча турпалхочун Кикила роль. Цунга хьажа баьхкараш спектакль чакхъяллалца белар цо леладечох, чIоагIа тIоараш детташ везвора из.

Цхьавола къона артист театре веча, дукха кахьега дезаш хул режиссер цун ма-ярра йола говзал Iомаяра. Цунна малагIа роль лургья яхаш дукха уйла е езаш хул из.

Царех вацар Iалви. МоллагIа роль елча а лоархIавергварех вар: драматически, комедийни, сатирически. Цо хьахьокх Дениев йоккха диапазон йола артист хилар.

Геттара чIоагIа сакъердаме, атта хул Iалвеца сцена тIа ловзача кхыча артисташта а. Нагахьа санна цхьавола артист во ловзаш хилча геттара хала хул цунца ловзарашта.

Ше пьеса язъеш автора дагадоаллар цаI да — вахар дика гойтар, хьежа нах ше ала гIертачох дика кхетабар. Артиста Дениев Iалве ше а новкъосташта а гIо ду автора уйлаш кхоачашъяра. Дукха нийслу тха балха тIа артист къона хилча цунна гIо де дезаш моттигаш. Цу гIулакхa кийча ва тха новкъост.

Къаьстта дика ловзайир Iалве Хамидов Iабдуллас язъяьча «Совдати Дауди» яхача пьеса тIара Жабала роль.

Ца доагIа гIулакхаш леладеча Умалата шийна юхе а ваькха лелаву Жабал (Дениев) тIеххьара кхет Умалата мыькарлонах. Совдата дика дар хилча дика хетар хьагойташ ловзайир Iалве тIеххьара сцена. Иштта хIана ловзайир Iа из, аьнна шийга хаьттача Iалве аьлар:

— Актера ха деза ше ловзача сага дика а во а оагIонаш мичахьа я. Массе оагIорахьа во вола саг вахаре геттара кIезига нийслу. Вай дикка уйла йича хьарама гIулакхаш ийца араваьнна Умалат а вац веррига иштта во. Духхьашхарча безамо коргаIгIаьккха делалу цо ца доагIараш. Актера ха деза ше ловзаеча рола психологи кIоаргга яшха.

Бакъда из Iалвена дика хов ше ловзаеча рола овла лаха, ший турпала юхь-сибат хьахьокха.

Ший артистически йоккхача говзалца ловзаю Дениев Iалве эрсий цIи хезача йоазонхочун Н. В. Гогаля язъяьча пьесах оттаяьча «Саг йоалаяр» яхача спектакла тIа Подколесина роль. Геттара хала роль я из.

Деш а дуташ а хIама доацаш уйлашка ваха вола Подколесин шийна хилча сесаг езаш ва, бакъда, ше из йоалайича хургдолчун уйла йича дог иккхе дехкевоал. Цун доттагIа Качкарев хул цунна саг йоалаелга мерзде гIерташ, саг а йоалаяь ше санна из а даькъаза ваккха гIерташ. Дукха дийце тIеххьара шийна тIаверзаву доттагIчо Подколесин. Бакъда, саг йоагIача дIакхаьчача корах ара а иккхе вод. Боккха сакъердам хул цунах хьежараштa.

Спектакль чакх массаза йоал чIоагIа тIоараш детташ баркал оалар цунга хьийжараша иштта дика сурт оттадеш лайзача тха артисташта, къаьстта Дениев Iалвена чIоагIагIа а оалаш.

ХIара саг цецвоаккхаш дика ловзайир Дениев Iалве А. П. Чехова «Хирургия» яхача комеде тIарча Дьячока роль. Кхыметтел тхо, артисташ а, цецдаьнна латтийсар грим а яь Iалви сцена тIа ваьлча. Геттара тара вар из Дьячока.

Церг хьейна, тоха са доацаш шийна дарба лаха аравоал Дьячок — Iалви. Из кхоач Винмигласов волча. Цхьаккха тайпара церганта дарба де ховш вац Винмигласов. Шийна цхьаккха хIама ца хой а дIавелле Дьячока бага мел йола церг дIайоаккх цо. Дунен тIа мел дола сардамаш доахаш, ше дунен тIа валарах дехке ваьле цIенгахьа вода Дьячок. Бакъда, цунга хьежа тхо бIаргех хий Iоухаш, че лаьца дел.

Иштта лакхача говзалца ловзайир Дениева Хамидов Iабдуллас язъяьча «Бож-Iаьла» яхача спектакла тIара Сутарбе роль а. ХIанз мел гаьнарча юрта тхо кхаьчача эггара хьалха тхона хоза хаттар хул: «Сутарбий воалаваьвий оаш?» яхаш. Из да Дениев Iалви республике бахача наха вовзаш а везаш а хилар, из ший балха вокха говзанча волга.

Сона чIоагIа лов хIанз ший артистически низах визача сай новкъоста Дениев Iалве кхы а доккхагIа лакхара толамаш доахилга.

ХI. НУДУШЕВ,
актер.

ДАЬЙ ГIУЛАКХА ТЕШАМЕ ХИЛАР

Хьалкхувш латтача тIехьенна интернациональнии патриотически кхетам балара хьакъехьа Шалински района Кердача АтагIерча № 1 йолча юкъерча школа педагогически коллективо белггала мероприятеш чакхъяьхай. Укхаза вIашагI а елла массехк шера болх беш я интернациональни доттагIала клуб. Школа пионераша йоазонца бувзам лоаттабу Украински ССР-а Ново-Каховка городерча дешархоща.

Дукха ха йоацаш йиъълагIча класса дешархошка кхаьчар вежарашха республикерча доттагIашкара шоай города исторически моттигаш тIайола книжка-альбом. ХIаьта атагинцаша шоай аргIанна Нохч - ГIалгIайчен хоза моттигаш тIайола открыткаш дахьийтар.

Шерагара шерага чIоагIлуш латт доттагIал. Цу доттагIала кхы а цхьа адрес да — Керда АтагIа - Элиста.

ДIадаха дешара шу чакхдоалаш дешархоша кийчйир «Цхьан дезале—сийрдача кхоаненга» яха суртий выставка, «Тхо патриоташ - интернационалисташ да» яха книжкаш дешарий конференци.

Дешархошта интернациональни, патриотически кхетам балара даькъе масал лархIа йиш йолаш ба географе хьехархочун Федорсева Галина Константиновнай болх. Цунца цхьана дешархоша заочно никъ бу Советски Союза республикашкеи доазол дехьарча мехкашкеи гIолла. ХIара дешархочунна задани тел ше Iомабеча мехка е республика истори, экономика, культура хьагойташ долча газетий, журналий материалех, суртех лаьрххIа альбом кийчдара. Цу гIулакхо берий сакхетам лакхбу, знанеш кIоаргъю, кхыча къамех бола нах лархIа, сийде Iомабу. ХIара шера яхар санна 9-гIа Май хьатIакхоачаш тIемен революционнии моттигашка гIолла походаш елга традици а хинна дIаэттад школе. Шоай никъ граждански тIема турпалхочун Шерипов Асланбека памятникагара дIаболабу дешархоша.

Царна патриотически, къахьегама кхетам балара болх алсамбоаккха производства хьалхалаттараш дешархошца вIашагIбеттабаларо. Дешархой болча каст - каста хьоашалгIа ух шефаш — «Предгорный» совхоза Къахьегама Цlеча Байракха ордена кавалер, тракторист Исмаилов Мовлади, школа даьй - ноаной комитета член, цIи хеза комбайнер Эскирханов Iаьла, иштта кхыбараш.

Белгалбаккха беза военрука Масаев Салмана Мувсай болх а. Дешархошта тIема - патриотически кхетам балара толамаш дахарах «Хьинаре болх барах» яха СССР ДОССАФ значок ейна ва из.

Дешархоша хьинаре дакъа лоац «Орленок», «Зарница» яхача тIема - спортивни ловзарашка, иллеи стройни хьажарашка. Цу мероприятешка дакъалацаро дисциплина лакхъю, денал долаш хила а эшшача новкъостал де кийча хила а Iомабу, чIоагIбу Даьхенцара безам.

ТIема кийчон цIагIа хоза кийчдаьд «Цар Даьхе бахьан тIом баьб», «ТIема - политически кийчон отличникаш», «Нохч-ГIалгIайчен дошо седкъий» яха стендаш. Царга гIолла гучабоал ноахалий цIаккха бохаргбоаца бувзам.

А. АХМАТОВ.

ИСАЕВА Султана Марем

Нохч - ГIалгIай советски литературага доккха во кхаьчад — кхелхай нохчий къаьнагIйола йоазонхо Исаева Султана Марем.

М. С. Исаева яьй 1898 шера г. Одессе. Цо чакхъяьккхай Грозненски гимнази.

Ший къахьегама никъ 1914 шера Грозне дIаболабир цо юххьанцарча школа хьехархо йолаш.

М. С. Исаевас йIаьххача хана халкъа образоване органашка болх баьб, республикански краеведчески музея директор хиннай.

М. С. Исаевай литературни болх 20-ча шерашка дIаболабеннаб. Цун хьалхара произведенеш яр иллеш, стихаши фаьлгаши. 30-ча шерашка цо язъяьй «Тамар», «Революционера илли» яха поэмаш. Цо хьакхеллад «Ираза овла», «ХIама хьакхолларaш» яха романаш. Къахьегама сагаца болча безамах, интернационализмеи патриотизмеи уйлаех хьалдиза дола уж, тахан а гIулакх деш да къахьегамхошта коммунистически кхетам балара.

М. С. Исаевас нохчий меттала яьхай А. С. Пушкина, М. Ю. Лермонтова, Т. Г. Шевченко, Н. А. Некрасова, А. П. Чехова, С. Я. Маршака произведенеш, из хиннай школьни учебникий автор.

Исаева Султана Маремах дола сийрда дагалоацамаш массаза а тха дегашка дусаргда.

Новкъостий группа.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

22 октябрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадераш. 9.10 — Iуйранара гимнастика. 9.30 — «Выставка Буратино». 10.00 — «Дай-ноаной, шоана». 10.30 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа. 11.00 — «СССР монументально-декоративное искусство а архитектура а». «Къовсамийн Коталонийн таьрахьаш». 11.30 — «Спортлото» тираж. 11.40 — «Iалам а саг а». Интервидени. 12.10 — Социалистически яхьа экран. Ножай-Юртовски район (нохчий меттала). 12.40 — «Советаши вахаря». Передача дIахьу юридически Iилмай доктора, профессора Васильева. 13.15 — «Из шоана дулургда». 14.15 — Города Свердловска машинаьккхой культура Дворецa эстрадни оркестра концерт. 14.45 — «Изумрудни города тамашийна саг». Телевизионни дукха серийни мультфильм. 8-гIа, 9-гIа, 10-гIа сереш. 15.45 — «УнахцIено». «Кардиологи. ГIулакхаш а торонаш а». Передачана юкъе дакъа лоацаш ба Ерригсоюзни Iилмай кардиологически Центра Генеральни директор, СССР медицински Iилмай Академе академик Чазов а Бакулева цIерагIча дега-сосудисти хирурге института директор, СССР медицински Iилмай Академе член-корреспондент Бураковский. Передача дIахьу лора Белянчикова. 16.30 — «Илли-77». 17.00—«ДоттагIал». Телевизионни журнал. Передача дIахьу политически обозревателя Каверзнева. 17.30 — Мультфильмай программа. 18.00 — Кердадараш. 18.15—«Городаши наха» яхача циклацара «Мурманск» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 18.40 — «Дийнача хIамай дунен тIа». 19.40 — «Советий мехка Керттера Закон». 19.50 — «Хождение по мукам» яхача телевизионни дукха серийни художественни фильма премьера. 3-гIа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Оффенбаха опереттах йола «Ключ на мостовой» яхача телевизионни музыкальни спектакла премьера. 22.25 — «КIалтохаргах латара йола дунен чемпионат. Швейцарера передача. Йистеьлча кердадараш.

II ПРОГРАММА

12.10 — «Музыкальни абонемент». Шапорина камерни ашараш. 12.40 — Сберкассай балхага хьажар. «Хьа доттагIа сберкасса». Фильм. 12.45 — «Старт». Спортивни телевизионни журнал. 13.15 — Шун письмоех дола концерт. 13.45 — «Цхьа цаI вца». Художественни фильм.

23 октябрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Зарядка е дIаотта. 9.30 — «Гургал бетта сахьат. 10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва». 11.00 — «Хождение по мукам» яха телевизионни дукха серийни художественни фильм. 3-гIа сери. 12.10 — СССР халкъа артистка Руденкос доаха Советски композиторий иллеш. 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — «Музыкальни киоск». 14.00 — Боккхача наькъа этапаш: «СовгIат». Художественни фильм. 15.40 «Дунен халкъашта юкъера панорама». Интервидени. 16.10 — «Кинонийкъбархой клуб». 17.00—Футболах йола СССР чемпионат. «Торпедо» — «Динамо» (Тб). «Торпедо» яхача стадионера трансляци. Перерывах кердадараш. 18.45 — «Дайн берааши» яхача циклацара «Капитанаш» яхача телевизионни документальни фильма премьера. ДIадоладалале хьалха къамаьл ду йоазонхочо А. Сурковс. 19.30 — «Хождение по мукам» яхача телевизионни дукха серийни художественни фильма премьера. 4-гIа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Фестиваль... Конкурс... Концерт...». Передача дIахьу музыкальни коментатора Доброхотовас. 22.30 — КIалтохаргах латара йола дунен чемпионат. Швейцарера передача. Йистеьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

16.30 — «Школьни орбита тIа». 16.50 — «Тхо хьалаха лоамашкара». Телевизионни фильм. 17.25 — «Гургал». Дешархошта йола передача (нохчий меттала). 17.55 — «Вовзар». Художественни фильм.

РАДИО

22 октябрь

6.30 — «ХIара кхайна — дикала Знак!». Шелковской районера передача (нохчий меттала). 6.45 — Ховмаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Ашараш. 8.25 — «Къонал». 14.30 — «Сатирически талгIе тIа». 15.00 — Нохч-ГIалгIай ашарий исторецара передача. 15.40 — «Литературни Нохч-ГIалгIайче» (гIалгIай меттала). 16.00 — «Кавказа Iуйре». 18.30 — «Илле дувц» яхача циклацара передача (гIалгIай меттала).

23 октябрь

7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.18 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.25 — Ховмаш. 7.35— Ашараш. 8.25 — Шоана дукхаеза ашараш. 12.10 — «Самукъанерча талгIе тIа» (нохчий меттала). 12.30 — Ашараш. 15.15 — «Ше сийгаш» яха дешархошта йола передача (гIалгIай меттала). 15.45 — КПСС XXV съезда сацамаш кхоачашде. «Болхлой дош гIулакхаца чIоагIа да», 2-ча гIишлой материалий комбинатера передача. 16.00 — КIирай дийнахьара ашарий программа. 16.30 — «Школьни глобус». 18.30 — «Иллеца доттагIал дарашта» (нохчий меттала).

Хоттам

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, хайра йоачан а йоацаш; къилбаседа малхбузехьара секунда 5—10 метр чIоагIа мух а хьекхаш, фегара температура республике гIолла 0—5 градус шелали Грозне — 2—4 градус шелали йолаш ха отта тарлу.

Метеостанци.

Нохч-ГIалгIай АССР йоазонхой Союзои Нохч-ГIалгIай книжни издательствоси чIоагIа хала э хеташ нохчий къаьнагIйола йоазонхо ИСАЕВА Султана Марем кхалхарах хоам а бу, цун дезалгеи гаргарча нахагеи кодам а бу.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктоххама секретара — 3-34-38; партийни вахареи культураи отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02455. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 7852.